

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI HARRCH BÉLA

T Á R T A L O M

É R T E K E Z É S E K

R. FODOR ÁRPÁD J.: A népkönyvtárak szociális munkaterülete	333
NOSZLOPI LÁSZLÓ: Pályatudomány, tanácsadás és fővárosi ifjú- ságunk pályaválasztása	337
ZEMPLÉNY IMRE: A vidéki nagyüzem egészségügyi, szociális és nemzetvédelmi feladatai	340
SOMOGYI GYULA és SOOS TAMÁS: Középiskolások munkája és pihenése	346

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Ki a szocialista ? (<i>Földes Béla</i>)	352
A korporatív állam szerkezete (<i>Vizy András</i>) ... ^	353
Svédország szociális viszonyai (<i>Szende Zoltán</i>)	354

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

Az iparügyi miniszter nyilatkozata a gyárgondozás megszervezése és a Néphivatal ügyében	356
A szociális gondozás Németországban	356
A háború tartamára termelésüket felfüggesztett üzemek pénzügyi támogatása Németországban	356
Az ipari termelés helyzete Olaszországban	357
Az olasz országos mezőgazdasági munkásszövetség évi jelentése	357
A házassági kölcsönök Olaszországban	357
A háborús nyereségek megadóztatása Olaszországban... ..	357
A termelést szabályozó bizottságok szervezete Spanyolországban.....	357
Hírek a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalról	358
A nemzetgazdaság újjáépítése Franciaországban	358
A munkaidő szabályozása Franciaországban _	358
A túlórákért járó külön munkabér Franciaországban	359
A munkaidő szabályozása Nagy-Britanniában	359
A háborús károk megtérítése Finnországban.....	359

K Ö N Y V S Z E M L E

A legkisebb munkabérek megállapító rendelkezések gyűjteménye. A munkaidő és a fizetési szabadság szabályai. A m. kir. iparügyi minisztérium kiadványai. 1. szám. Budapest, 1940. (<i>Hilscher Rezső</i>)	359-360
--	---------

SZOCIÁLIS SZEMLE

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI
FRÖDI-HARRACH BÉLA

1940. XI. 1.

I. ÉVF. 9. SZÁM

A NÉPKÖNYVTÁRAK SZOCIÁLIS MUNKATERÜLETE

ÍRTA:
R. FODOR ÁRPÁD J.

A népkönyvtár közszükséglet a közösség könyv-szükségletének kielégítésére. Abban, hogy közszükséglet, benne van, hogy a közösségnek van rá szüksége. Szociális intézmény. A legtöbb esetben a közösség tartja fenn, mégpedig minden esetben a közösség részére. A könyvnek ugyan megvan a maga felmérhetetlen jelentősége az egyén életében is, de nyilvános könyvtárakban a súlypont szociális jelentőségén van. Az egyén még csak meglehet valahogyan könyv nélkül, de a mai fejlett társadalom már nem. Analfabéta emberek még vannak Európában, de analfabéta társadalom Európában már nem élhet meg. Fantasztikus regények írójának, mondjuk H. G. Wellsnek tollára való volna annak a katasztrófának ecsetelése, mely a mai társadalom bonyolult szervezetét sújtaná, ha a lerögzített, átismételhető, időben és térben egyaránt távolbahangzó, egyszerre milliókhoz szóló leírt beszéd: a könyv máról holnapra kiesnék az élet segítő eszközei közül s az emberiség helyette ismét csak a szárnyas ígére, az elröppenő élő beszédre, a szájhagyományra szorulna. A lexikonok vaskos sorozatai csak mikroszkopikus kivonatai annak a roppant ismeretanyagának, amely egyszeribe megsemmisülne pusztán azért, mert nem tudjuk fejben tartani. Gondoljunk a történeti adatok, bibliográfiák, statisztikai kimutatások, menetrendek, telefonkönyvek, szótárak, Ilias-ok és Odysseiá-k, matematikai számítások, helységnévtárak, csillagászati táblázatok, technikai szerkesztések stb. tömegére. Észbevévésük már az adott jelenben is fölülmúlja az emlékezet képességeit. A tudós, a művész nem tudná fáradsággal kidolgozott mondanivalóját ugyanúgy ismételni. A könyv az emberiség emlékezete. Részben már a jelenben is, de még inkább az idők folyamatában. Az emberi szellem mindazt, smit évezredek alatt lépésről-lépésre kitermelt, igyekszik betakarítani a könyvbe, hogy örökölhető és örökbehagyható legyen. Csak Gutenberg

óta 13 millióra tehető a megjelent művek száma. A könyv biztosítja a kultúra folytonosságát. Nélküle korunk éppen olyan néma lenne az utókor számára, mint amilyen némák a prehisztórikus idők a mi számunkra. Prehisztórikusoknak, történelem-előttieknek nevezzük ugyanis azokat a korokat, amelyek tudtak ugyan beszélni, de csak a jelennek és nem a jövőnek, amelyeknek volt ugyan történetük, de ezt minden nemzedékkel csaknem előlről kezdték s róla írásbeli emléket nem hagytak hátra. A történelem magasabb fokán nélkülözhetetlen az írásbeliség. A látható nyelvnek manapság társadalomfenntartó szerepe van, akárcsak a hallhatónak, az élő beszédnek, amely a társulás elemi föltételét, az érintkezést teszi lehetővé. így a „nem azért élünk, hogy együnk” analógiájára mondhatjuk, hogy nem azért élünk, hogy olvassunk, hanem azért olvasunk, hogy éljünk. A könyv előfeltétele olyan társadalmi funkcióknak, amelyek nélkül a közösségi szervezet megbénulna. Benne élet van az életért. Mint ahogy tartalma: a nyelv, irodalom, tudomány egyúttal társadalmi jelenség (és részben termék), úgy a könyvvilág is a maga egészében szociális jelenség és szociális feladatokat végez.

A XIX. század individualizmusa a könyvnek ezt az egyetemes szociális hivatását a népkönyvtárakban úgyszólván egyedül az egyénre vonatkoztatott „nevelés-könyvtár” és „kultúra-könyvtár” viszonylatra szorította. Hatása máig kivehető nyomokat hagyott. A könyvhasználatban túlsokáig tisztán az egyéni relációt láttuk: az egyén viszonyát a könyvhöz és nem méltattuk eléggé figyelemre a közösség könyvreutaltságát: a könyv viszonyát a közösséghez. Vagy ha igen, nem vontuk le a következményeit annak a habozást nem tűrő ténynek, hogy a könyv útján a nemzet nemcsak fényűző kedvteléseit, hanem létérdekeit, közszükségleteit, életérdekeit elégíti ki. Már pedig a közérdekek mellett minden más szempontnak el kell homályo-

sulnia a népkönyvtárban, amelynek sajátos feladata éppen az, hogy a közösség egészének, az egyedek vonatkozási egységének közvetítsen minden közérdekű művet.

A közösség valamennyi érdekének külön könyvtárat létesíteni nem lehet. De még ha lehetne, akkor is ezek az intézmények már nem a közösség egészéhez, hanem csupán egyik érdekéhez igazodnának s így a legégetőbb hiány, az érdekek közötti rangsor és harmónia, valamint a vonatkozás a társadalom egységére betöltetlenül maradna. Ezért van szükség olyan könyvtártípusra, – a népkönyvtárra – amely az élet minden igényét mérlegeli és egyensúlyba hozza a közösség egészének érdeke szerint.

Igaz ugyan, hogy a közösség maga nem olvas, de az egyén a közösségnek olvas. Az olvasás az egyén teljesítménye önmaga számára, de el kell ismernünk, hogy még inkább munkaszolgálat a közösség számára. S érdekes megfigyelni, hogy manapság az olvasás indítékai is inkább az egyénnek szociális mivoltából, mint individuális magánvilágából fakadnak. Nem titkoltuk, hogy az egyén olvasása hat a közösségre, most aztán ne csodálkozzunk rajta, hogy az érdekelt fél, a közösség is kezd hatni az egyén olvasására. A politika alakulásai, a társadalom berendezkedései új meg új helyzet elé állítják az individuumot: a szociális közönységre mind kevesebb lehetősége van, az élet gyors irama majd itt, majd ott vág érdeke és érdeklődése körébe. A technikai, gazdasági, tudományos fejlődés felkelti benne az akaratot, hogy megtalálja és megállja helyét a világban, sőt segítsen, hasson, alkosson, beleépítse életét népe életébe. Könyvekre van szüksége s a kiválasztást, történjék bár hivatásbeli vagy hivatáson kívüli okokból, szociális indítékok döntik el. A könyvhasználat mind ritkábban magánvállalkozás és mind sűrűbben kirendeltség vagy önkéntes jelentkezés egy közösségi feladat elvégzésére. A diák iskolai olvasása már szociális vonatkozású hivatáson kívül álló olvasás. De szociális vonatkozású a hivatásbeli olvasás is, mert hisz a közösségnek is érdeke, hogy legyenek képzett orvosai, mérnökei, gazdái stb. Mint ahogy már az iskolának, úgy az „élet iskolájának” is megvannak a maga tankönyvei és kötelező olvasmányai.

Noha a társadalom a munkafelosztás alapján az egyének között szétosztja az olvasnivalókat, mégis a népkönyvtárat nem annyira az egyén olvasása érdekli, mint inkább a nép egészének egyetemes olvasása. Az az összehatás, az a végső eredmény, amelyet a könyv az egyéneken át a társadalom egészében kifejt és elér. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az egyén közömbös a népkönyvtár előtt. Nem lehet az, mert nem közömbös a társadalom előtt sem. A reális népkönyvtárpolitika nem tehet erőszakot a valóságon azáltal, hogy a konkrét egyedi valót kisemmizi. Mint ahogy a társadalom

minden egyes tagjának az organikus közösségben megvan a maga helye, amelyet az ő sajátos képességeinek és erőinek latbavetése mellett a közösség szolgálatában lélekkel, munkával, a neki jutott feladatok lelkiismeretes teljesítésével be kell töltenie, ugyanúgy minden egyes olvasónak is megvan a helye a nemzet egyetemes olvasásában azzal a feladattal, hogy a maga sajátos hivatásának, kötelességeinek, képességeinek és lelkületének megfelelően elégítse ki könyvszükségletét a köz javára, amely együttal a saját java is.

Igy a szociális szempont istápolja leghathatósabbban az egyén érdekeit is. A társadalom egysége sokféleséget, az egyének sokasága egyediséget kíván olvasmányjaiban. A társadalomnak szüksége van a sokirányú olvasásra, amiben kapóra jön neki a sok egyén magánérdeklődése. Viszont az egyének sajátos olvasmányokra van szüksége, amiben kapóra jön neki a társadalom egyetemes érdeklődése.

Aki könyvet ír, azért ír, legalább is elvben – mert mondanivalója van s azt akarja, hogy meghallgassák. Olvasó nélkül a könyv célját veszti: nincs értelme. A közvetítés szerepét a könyvtárak vállalják. Maga a közvetítés azonban kétoldalú tevékenység, mert két dolog között történik: népkönyvtárban a könyv és a közösség között. A népkönyvtár hozzájuttatja a társadalom minden rétegét az olvasmányhoz s az olvasmányt a társadalom minden rétegéhez. Ez ugyanannak a dolognak két oldala. Az egyik esetben a társadalom jön a könyvért: könyvet szerzek az olvasónak; a másik esetben a könyvet viszem a társadalomhoz: olvasót szerzek a könyvnek. Így a népkönyvtárnak napsütötte és felhőjárta munkaterületét, ahol egy nép élete nyüzsg, két oldalról fényképezhetem le: 1. a könyv, 2. az olvasó oldaláról.

Nézzük először a *könyv* oldaláról. Ez a beállítás egybeesik a könyvállomány szervezésének kérdésével. Itt a legfontosabb tétel így hangzik: A népkönyvtár munkaterületének a társadalom minden tagozatára ki kell terjednie, mert csak így szerezhet olvasókat mindazoknak a könyveknek, amelyeknek elolvasására a társadalom egységének szüksége van.

Éppen a népkönyvtár szervező elvének, a társadalom egységének széleskörű elfoglaltsága követeli meg, hogy a könyvhasználatot minden irányban értékesítsem. Magát a könyvállományt is úgy kell összeállítanom, hogy fődje azt a sokágú[^] teendőt, amelyet a munkamegosztás alapján a közösség a maga tagjaival szükségszerűen végeztet s amellet az egység is kellőképpen kidomborodjék benne az életszabta munkaterületek képviselője, az egyes ismeretágak arányos elosztása s főképpen az egységes közösségi szellem által. Ez utóbbinak kialakításában különösen a szépirodalomnak – más bokros társadalmi funkciói mellett – jut jelentős

szerep. Tehát nemcsak a könyvek értékét, hanem a közösség igényeit is mérlegelem. De hiába teszem ezt, ha nincs alkalmam eljárásomat hasznosítani. Hiába alkalmazom a könyvállomány szervezését a társadalom szerves egységéhez, ha nem alkalmazom hozzá az olvasóközönség szervezését is. Mindenkinek való könyvtárat, ha mégoly közszükséglet is, nem érdemes – mondjuk – gyermekek részére összeállítanom. Ha a munkaterületet a közönség felé leszűkítem, olyan egyoldalú válogatást kell a könyvtermésben végrehajtanom, amely minden lehet, csak a könyvtermésnek a közszükségletekhez egyetemesen igazodó egyetemes kihasználása nem. A társadalomnak nemcsak azokra az ismeretekre van szüksége, amelyeket pl. a tudósoknak vagy tanulóknak vagy munkásoknak szántak, hanem azokra is, amelyeket az iparosoknak a famegmunkálásról, a gazdának a talajművelésről, az anyáknak a csecsemőápolásról, mindenkinek a légvédelemről stb. írnak. Röviden: Az eleve bizonyos néprétegre korlátozott könyvtár nem lehet népkönyvtár, mert szervező elve nem a társadalom egysége, minnek folytán olvasót a könyvnek csak meghatározott irányban szerez.

De nem lehet népkönyvtár az *olvasónak*, a közönségnek szempontjából sem. Könnyen beláttuk, hogy könyvet nem csupán egy-két néprétegnek írnak, most épp oly könnyen beláthatjuk, hogy könyvre nem csupán egy-két néprétegnek van szüksége. Mint tudjuk, könyvre a társadalom egészének van szüksége, hogy minden egyes ága, minden egyes tagja megszerezhesse azokat az ismereteket, amelyek segítségével a társadalom szervezetében a pontos együttműködést biztosíthatja. A népkönyvtár minden néprétegnek minden irányú könyvszükségletét közvetíti. Ezért *nép-könyvtár*. Ez elnevezésen, mint a mondottakból világos, nemcsak a kisebb, pár száz kötetes, mondjuk falusi könyvtárakat értem, hanem a nálunk sokszor közművelődési könyvtáraknak nevezett hatalmas intézményeket is, például a nagyvárosi könyvtárakat. A „nép” szónak ugyanis van egy atyáskodó, gyengén lenéző jelentése, amikor a kisebb műveltségű néposztályokat értjük rajta, azokat, akik vezetésre szorulnak, cinikus fölfogásban: vezetésre – az orruknál fogva. De van egy büszke jelentése is, amely mindenkit egyformán fölölel, kiterjed minden egyéni sorson túl az egész sorsközösségre. A könyvtárak ez utóbbi jelentésben hordják büszkén homlokzatukon a népi címet és jelleget. Nem népkönyvtárak olyan értelemben, hogy az „egy-szerű” népek valók, de igenis olyan értelemben, hogy a sok-szerű népek valók. Egység a sokféleségben, munkaközösség a munkafelosztásban, harmónia a sokszólamban, közös cél a millió hivatásban: ezek azok az elvek, amelyek nyugszanak. Ha nem így volna, közszükségletből meg kellene teremteni még

egy másik típusukat is, amelynek szervezete egybevágjon a szociális egység követelményeivel. Erre azonban nincs szükség, mert korszerű vezetés mellett a mai népkönyvtár olvasóinak összeállításában már lényegénél fogva a társadalmi egyensúly biztosítására törekszik, természetesen a maga helyi adottságai, az illető vidék népességi viszonyai szerint. Azt az elavult felfogást, amelyre pedig – talán a régi nevelő-tendencia utóhatásaként – a közönség nagy része még ma is hajlamos, hogy t. i. a népkönyvtárak közé csak az „alacsonyabb néposztályok”-nak szánt intézményeket lehet sorolni, mint az idő parancsából tarthatatlan, szakszerűtlen s a *dolog* lényegének teljes félreismerésén alapuló nézetet el kell vetni. Az Országos Szociálpolitikai Intézet Újpesti Népkönyvtárában tapasztaltam, hogy az érdeklődők, akik az intézet szervezetét és munkáját óhajtják megtekinteni, száz közül kilencvenkilenc esetben abban a meggyőződésben keresik föl a könyvtárat is, hogy majd egy tisztán a munkásság részére létesített intézményt fognak látni. Várakozásukat két körülményre alapítják: szociálpolitikai intézetről és népkönyvtárról van egyszerre szó s ezek egyike is elég ok arra, hogy valami néphivatal-féleire gondoljanak a népművelés terén. Pedig éppen az adott kettős körülményből kétszeresen az ellenkezőjét kellene következtetni. Mind a szociálpolitika, mind a népkönyvtárpolitika külön-külön is az összes társadalmi viszonylatok egyensúlyát tartja fölvéne s ennek következtében munkáját az egész közösségre állítja be. Természetes, hogy azok az olvasók, akik nehezen jutnak könyvhöz s akik gondosabb irányításra szorulnak, kedvencei a népkönyvtárnak, de ez nem ok arra, hogy a többieket mellőzzük, aminek a nemzet egésze látná kárát. Az első segélynyújtás meg a legégetőbb hiányok pótlása csak következménye az egyetemes kiegyenlítő népkönyvtári törekvéseknek. Nem arról van tehát szó, hogy azokat, akiknek nem telik könyvvásárlásra, olvasmányhoz juttassuk. Ez nagyon szép és nagyon jó, de az ilyen részletcéloknak nem szabad elhomályosítaniok a lényeges cél-ot. Hiszen akkor az egyetemek szemináriumi szakkönyvtárai, de meg a többi tudományos könyvtárak is népkönyvtárak volnának. A könyvterméshez viszonyítva mindenki szegény. Nem is beszélve az unikumokról, ritkaságokról, kifogyott munkákról, régebbi folyóiratszámokról stb., még a duzzadtabb pénztárca sem veheti meg mindazokat a műveket, amelyekre az egyénnek ideiglenes vagy állandó használatra egy életen át szüksége van. És ha igen, akkor sem tudná pótolni a közkönyvtárnak szociális szervezettségét, amely a könyveknek halmazát azzá teszi, ami: könyvtárrá. Ha mindenki gazdag volna, a népkönyvtár éppen olyan szükséges volna, mint ma. És soha több dolga nem lenne, mintha már mindenki művelt volna. És ha elér-

keznék sohanapja, hogy művelt meg műveletlen egyaránt „megnevelt” volna, akkor sem esnék kétségbe azon, hogy mihez fogjon.

Ezer gyökerét az élet talajába bocsátja és csatornái tápláló nedvüket a törzs minden ágába eljuttatják. A nemzet apraja és nagyja, szellemi és testi munkás, kézműves és földműves, nő és férfi, tudós és tanuló, vidéki és városi minden különbség nélkül egyformán használhatja és – jelentőseggel főlészítómódban: használja is. A népkönyvtár egy nemzet magánkönyvtára. Ezért van az általa közvetített egyéni érdekeken túl egyetemes népszolgálati és népformáló jelentősége. Ezért kell a nemzeti élet nélkülözhetetlen részeként felfogni. Nem jótékonyági alkalom szellemi javak adományoztatására felülről lefelé, hanem életszükségletek áramlása az egységből mindenfelé.

Sokszor éppen alulról felfelé! Csak valami városi aszfalt-elfogultság tagadhatná, mit köszönhet a „magas kultúra” a mélykultúrának. Irodalmunk és művészetünk évszázadokon át a népnyelv, népköltészet, népzene, népművészet csodálatos ihletéséből fakasztotta legsajátabb szépségeit. Alkotó művészeink és költőink úgyszólván kivétel nélkül tudták s fennen hirdették ezt mind a mai napig. De így van ez életünk ezer más vonatkozásában is, végig egész kultúránkon. A kultúra sem valami idealisztikus álom-cél, fogalom-vár, könnyű kis értéktelen értékelmélet, hanem valóságos értékek kölcsönhatása. Ki tudná felsorolni, mit köszönhet közösségi létünk például szokásokban, szimbólumokban, játékokban, életbölcsesekben, szertartásokban, szórakozásokban, gyakorlati ismeretekben, tapasztalatokban, udvariassági formákban, sőt tudományban is a népi kultúrának. Ha ez előtt szemet hunyunk, a középkor nyugati krónikásainak elfogultságába esünk, akik az Európába költöző magyarokat barbár, ijesztő, undok ördögfajzatnak feketítették be csak azért, mert *más* volt a kultúrájuk, ázsiai, pusztai, félnomád, vagyis nem olyan mint az övék. Tudósaink közül is mind többen hangoztatták, hogy nemzeti életünket mélyebben át kell itatni az egységesítő és jellemző népi vonásokkal. Kodály egyik nagy tanulmányát azzal a céltűzattal fejezi be, hogy műzenénknek vissza kell adnia a népnek azt, amit tőle kapott. Gyórfi népművelési tanulmányaiban az évszázados népi kultúra és a könyvkultúra kiegyensúlyozását kívánja. Bálint Sándor a nemzetnevelést akarja a néprajz formáló erejével átjárni. A könyvtár a maga közvetítő szerepével tevékeny részt vesz ezekben a mozgalmakban, midőn a népnyelv és népélet nagy íróinak műveit és a népköltési gyűjteményeket, az etnográfákat, népművészeti könyveket, kézimunkamintákat kikölcsönzi, népdalokat ad a dalárdáknak és zenekaroknak, népi színdarabokat és játékokat a műkedvelő előadóknak. Az artériák és vénák

egészséges vérkeringését lükteti a társadalom rostjaiba, fel is, meg le is. Ugyanígy közvetíti a külföldi művelődés eredményeit, hogy az idegen magyarrá válják s a régi program folytatódjék: a magyar kultúrának gazdagítása idegennel s az idegennek magyarral.

Ami nagyságát és formáját illeti, ez természetesen változik a működési területül választott helység nagysága és népi összetétele szerint. Alapjában véve azonban csak egy népkönyvtár van, függetlenül attól, hogy falun vagy városban teljesít-e szolgálatot. A sok helyi szervezetnek egy országos népkönyvtár-hálózat szervezésében kell beleolvadnia. Az egyes intézmény önmagában bármily jelentéktelen, súlyt és jelentőséget kap az egészről. Száz iskolán kívüli népművelési bizottságnak száz nagytípusú könyvtára külön-külön 500 kötettel 120.000 falusi lakos használatára bocsátva a maga hatásában éppen olyan fontos, esetleg még fontosabb, mint egy 120.000 lakosú város 50.000 kötetes könyvtára, feltéve persze, hogy a forgalom is arányban áll. Tartalom és forma az életkörülményekhez igazodik, de száz alakban ugyanaz a gondolat érvényesül: a közösségi élet megsegítése. Eppen ezért helytelen, ha a népkönyvtárak között éles különbséget téve külön típus-csoportokba osztjuk azokat. Régebben a könyvtárak fáztak a népkönyvtár címtől. Más elnevezést kerestek maguknak, még ha alapjában véve népkönyvtárak voltak is. A félreértett és szűkreszabott fogalom nagyobb intézményekre már nem illett. Ma azonban már nincs ok az idegenkedésre s ha következetesek akarunk lenni, egyedül a tudományos és népkönyvtár közötti megkülönböztetést fogadhatjuk el. Mindkét típusnak egyformán előkelő rangja van, mindkettő egyformán nélkülözhetetlen.

Ha a népkönyvtár a nemzet megsegítése, magától fölfakad bennünk a kérdés: akkor miért nem használjuk föl teljes szervezetét?¹ Ha nélkülözhetetlen, miért nélkülözzük? Ha segítség, miért nem segít? Hiszen egy kis segítség mindig jól jön. Kár lemondani róla. Kár a népkönyvtártörvénynek örökös halogatása, nehéz anyagi viszonyainkra való hivatkozással. Minél szegényebbek vagyunk, annál nagyobb szükségünk van a könyv támogatására. Nekünk az olvasás és könyvtár nem fényezés és „szép lelkek” ábrándja, hanem életsegítség és közszükséglet. Már pedig a közszükségletek maguktól nem teremnek meg Minden, ami megtörtént, szükségszerűen jött létre, de nem minden, ami szükségszerű, történik meg. Ez a kis figyelmeztetés nekünk magyaroknak időszerű, amikor a népkönyvtárakról beszélünk. Egy kicsit a nem létező népkönyvtárak munkaterületéről is szót mondunk ezzel.

¹ Nincs helyem, de talán még lesz alkalom kifejteni, miért lehet a népkönyvtárügyet csak törvénnyel szabályozott országos szervezet keretében megoldani. Az összes külföldi példák és szakemberek emellett bizonyítanak.

PÁLYATUDOMÁNY, TANÁCSADÁS ÉS FŐVÁROSI IFJÚSÁGUNK PÁLYAVÁLASZTÁSA

ÍRTA:
NOSZLOPI LÁSZLÓ

Alig múlt negyedszázada, hogy a békeévek Európáját szokatlan arányú pusztulás döbbentette meg: a *Titanic* óceánjáró gőzös tragédiájának hírért hozta meg a táviró. A vizsgálat a katasztrófa okát a hajóstisztek fogyatékségeiben jelölte meg. E tény hatása alatt a hajóstársaság felkérte *Hugó Münsterberg*-et, *Masachusetts* egyetemének német csereprofesszorát, hogy a hajóstisztek lélektani alkalmasságvizsgálatára módszert dolgozzon ki. Münsterberg ugyanis nem csupán, mint az esztétikai-logikai-etikai értékvilág bölcseleje írta be nevét a tudomány történelmébe, hanem tőle számíthatjuk a gyakorlati lélektan, a pszichotechnika és pszichodiagnosztika, valamint az ezekre felépülő pályalkalmasság-vizsgálatok első nagyobb lendületét is. A pályaválasztás pszichológusának és tanácsadójának mintaképe ma is leginkább a hozzá hasonló tudós, vagyis az, aki angolos gyakorlatiassága mellett szemét a magasabb értékek világára függeszti.

Az életpálya megválasztása sorsdöntő az ember életében, mégpedig nem csupán az egyén, hanem a nemzet életében is. Egyfelől az egyén joga, hogy foglalkozását szabadon válassza meg. Másfelől azonban a nemzet kötelessége, hogy megakadályozza a könnyelmű és felületes pályaválasztást. A mai gazdasági élet és verseny egyéntől, nemzettől egyaránt minősített munkát kíván, és ezt csak az az ember képes teljesíteni, aki foglalkozását képességei és arravalóságai szerint választotta meg. Az életpálya megválasztásának fontossága kihat a társadalmi, gazdasági és kulturális életnek jóformán minden területére és e fontossággal kiáltó ellentétben áll, ha valaki oly felületesen és esetlegesen lép valamely pályára, amint egy kávéházba vagy egy kártyapartiba szoktak belépni.

A pályaválasztás összefoglalja egyén és közösség viszonyát, minden társadalomtudománynak ezt az alapproblémáját. Minden pálya szociológiai természetű, vagy legalább is szociológiai oldala is van. Pályát választani annyi, mint helyünket elfoglalni a közösségben. Ez a hely pedig csak akkor lesz a közösség rendje szerint és nekünk megfelelő, ha saját természetünknek, rátermettségünknek is megfelelő.

A megfelelő embert a kellő helyre! A kedv és tehetség nélkül való kontár a munkát súlyos teher gyanánt cipeli, életkedve lecsökken, munkájáért pedig vevő és megrendelő egyaránt csak kidobja

a pénzt. Az ilyen ember továbbá gyakran a társadalmat okolja sikertelenségéért, tehát a pályaválasztás az elégedetlenség és lázadás melegágya. Ezzel szemben az emberi boldogulás és boldogság nagymérvű fokozása, ha mindenki arravalóságának megfelelő helyen áll. A munka eredménye megsokszorozódik, növekszik az egyén és a foglalkozás megbecsülése. A nemzet szempontjából megengedhetetlen energiapocsékolás a pályaválasztás, az arravalóságok elkallódása. Csak helyes pályaválasztás mellett fejtheti ki a nemzet erőit, óvhatja meg társadalmi békéjét, összhangját, csökkentheti a súrlódásokat, az állami beavatkozás terhét, a bürokrácia nyűgét, a balesetbiztosítás kiadásait.

A foglalkozás azonban nem csupán kereset, hanem élethivatás is. Nem csupán gazdasági, hanem erkölcsi jelentősége is van. Az életpálya nemcsak a megélhetést, hanem az egész életet is jelenti. A pályaválasztásnak egész életre kell szólnia és itt párhuzamba állítható a másik, egész életet jelentő, az egész ember odaadását kívánó választással: a házastárs megválasztásával. A házasság annak a szándéknak intézményesítése, amelyet minden szerelem tartalmaz: önmaga megörökítésére, a saját tartósságát igenelve. Amint azonban az étellel szemben engedelmes szerelemtől idegen, hogy tárgyát olyanféle gyakorisággal változtassa, amint az pl. a „szabadszerlem”-ben a kezdet minden idealizmusa mellett is meg szokott történni, ugyanúgy állunk az életpályával is. Ezért a keresztény elgondolás szerint a pálya: hivatás, mégpedig élethivatás, amelyet a gondviselés jelölt ki az egyén számára.

Az egyén nem kényszeríthető valamely pálya választására, de ellátható megfelelő pályaismeretekkel, pályafelvilágosítással és pályaválasztási tanácsadással, mindenekelött azonban – iskolai, társadalmi stb. nevelés által – hivatás-ethosszal és felelősségérzülettel.

Az egyén felelősségtudatának növelése és a pályaválasztáshoz megfelelő tájékozottsággal való ellátása céljából három út áll rendelkezésre. Ezek: az iskola, a pályafelvilágosítás és a pályaválasztási tanácsadás. Az iskola feladata megint hármas: i. a munka- és hivatás-ethosz belenevelése az ifjúságba, hogy ez megbecsülje a pályát, tisztelje a munkát, munkakedvtől és munkában való lelkiismeretességtől legyen áthatva, a munkát kötelességnek és minden munkát, amely becsületes, megbecsülendőnek tartson, állásbeli kötelességeit egyéni érdekei fölé helyezze,

tudatában legyen annak, hogy a több képesség többre kötelez, a kisebb képesség csak kevesebbre jogosít stb. 2. Az iskola feladata pályaismeretek terjesztése, amennyire ezt a különböző tantárgyak anyagához esetleg kapcsolni lehet. 3. Az iskola feladata végül, hogy a tanulók megfigyelése útján évről-évre személyi lapokat vezessen ezekről és itt feljegyezze lélektani sajátosságaikat, képességeiket stb. Ehhez természetesen a tanerőknek lélektani képzettségre van szükségük, ami nálunk még nincs meg elegendő mértékben. Németország pályaválasztási tanácsadó helyei az esetek 80 százalékában el tudják látni tanáccsal a hozzájuk forduló ifjút egyedül az iskolából hozzájuk érkező személyi lap nyomán és csak a fennmaradó 20 százalék esetében szükséges ezenfelül még laboratóriumi lélektani vizsgálat is.

Pályafelvilágosítás és pályaválasztási tanácsadás között az a különbség, hogy előbbi csupán a pályaismeretek terjesztésére, az egyes foglalkozások feladatának, munkájának, elhelyezkedési, kereseti stb. viszonyainak ismertetésére helyezi a súlyt, sőt erre szorítkozik; nem végez lélektani képesség- és alkalmasságvizsgálatokat. Viszont éppen ezek az utóbbiak a pályaválasztási tanácsadás alapjai.

A pályafelvilágosítás és a pályaválasztási tanácsadás (külföldön a kettőt megkülönböztetik, nálunk gyakran a pusztá felvilágosítást is tanácsadásnak nevezik) már számos évtized óta a modern gazdasági és kulturális élet nélkülözhetetlen kellékének bizonyult. Alapja a pályatudomány, amelyen ma az emberiség legjava szellemi erői dolgoznak. Ez voltaképpen nem is egy tudomány, hanem tudományok szintézise. Legfontosabb része a pályalélektan, mint a gyakorlati lélektan egy főterükre, de résztvesz kialakításában a tudománynak, technikának és gyakorlati szakmáknak minden ága. Az Egyesült Államokban a pályafelvilágosítás még elterjedtebb, mint a pszichotechnikai alapon történő pályaválasztási tanácsadás, noha ezt is egész „pszichotechnikus divíziók” végzik, nem ritkán százezres tömegvizsgálatokkal. Amerikában ugyanis olyan sokféle pálya van, hogy – különösen a bevándoroltak vagy más vidékről újonnan telepedettek számára – a boldoguláshoz és előrejutáshoz nélkülözhetetlen a pályatájékoztató. Németországban minden gyermek vagy ifjú, amikor iskolájából kilép, hogy magasabb iskolát vagy életpályát válasszon: körzetének pályaválasztási tanácsadóhelye elé kerül. A külföld tehát már gondoskodott a pályaválasztási tanácsadás kellő arányú megszervezéséről, akár állami úton történt ez, mint Németországban, akár társadalmi és egyházi szervezkedésekkel, mint Amerikában. Utóbbi területen az emberbaráti áramlat egymagában elég erős, hogy biztosítsa a megfelelő arányú kiépülést. Amerika ezenfelül éppen úgy színhelye a különböző felekezetek és egyházak bizonyos gazdasági féltékenykedésének, mint Európa vegyesfelekezeti vagy

vegyes vallású országai. A vallások és felekezetek össze szokták mérni magukat és mindegyik azt hiszi, hogy a saját tömegei a másoknak tömegeihez képest elszegényednek, utóbbiak aránytalanul érvényesülnek a közéletben és a vagyonosodás terén stb. Ezt a versengést és féltékenykedést az amerikai egyházak gyakorlatiasabban oldják meg, mint az európaiak, nevezetesen: a boldogulást és érvényesülést pályafelvilágosítás és pályaválasztási tanácsadás kiépítése útján akarják híveiknek biztosítani. Hazánkban a pályaválasztási tanácsadásért sok küzdelem folyt már, sok szó, sok kitűnő érv hangzott el, egy és más történt is. Az első alapot a pályaválasztási tanácsadás felállítására az 1922. évi XII. t.-c. adja meg; ennek 76. és 77. §-ai felhatalmazták erre a kereskedelmi minisztert. A székesfőváros egyes polgári iskoláiban azonban a tanári testület már 1912 óta felvette programjába a pályaválasztási tanácsadást, bár ennek szakszerű lélektani alapja természetesen alig lehetett. A székesfőváros tanácsa 1921-től kezdve körlevéllel hívta fel az elemi iskolák igazgatóit a pályaválasztási tanács fontosságára, a budapesti hatósági munkaközvetítő pedig a tanoncmegbízási úrlapok megfelelő rovatába feljegyeztette az iskola- vagy a kerületi orvos véleményét a tanoncjelölt testi alkalmasságáról. Később az ipartörvény az orvosi vizsgálatot kötelezően el is rendelte. Utóbb pszichotechnikai laboratóriumnak is helyet adott a hatósági munkaközvetítő, ez Bálint Antal pszichotechnikus vezetésével működött. Még előbb kezdte azonban ebben az irányban működését Nagy László a VII. ker. áll. tanítóképző intézet lélektani laboratóriumában a Fővárosi Pedagógiai Szemináriummal kapcsolatban. A Magyar Közgazdasági Társaság, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság és a Felsőoktatási Egyesület ankétjai és értekezletei után a székesfőváros tanácsa 1925 március 16-án hozott határozatot a Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma által folytatandó pszichotechnikai vizsgálatokról. Ezzel a pályaválasztási tanácsadás ügye a fővárosnál olyan lélektani intézet kezébe jutott, amely nem csupán országos, hanem külföldi viszonylatban is egyike a legrégebbeknek és legismertebbeknek. Ma ez a laboratórium, e sorok írójának vezetésével, évente körülbelül 1000 esetben nyújt pályaválasztási, iskolaválasztási, néha nevelési tanácsot. Csak azért ennyi esetben, mert keretei többet nem engednek meg, pedig azoknak a gyermekeknek és ifjaknak száma, akik a különböző iskolafajokból kilépve, tanácsra szorulnak, a fővárosban évente a 20.000-et meghaladja. A laboratórium statisztikája szerint, amelyet 3000-nél több tanácsadási esetünkől készítettünk, átlag minden negyedik gyermek elvételi a pályaválasztást, ha szakszerű tanácsadásban nem részesül, vagyis olyan pályát választ, amelyre vagy testi, vagy értelmi,

vagy más képességihiánybeli okból, vagy egyénisé-
gének sajátosságai folytán, vagy végül erkölcsi te-
kintetben nem alkalmas. Az évi 1000 tanácsadási
eset helyett természetesen évi 5000 esetben lennének
képesek tanácsot adni, ha módunkban lenne tan-
folyamokon a fővárosi tanerőket gyermekmegfigye-
lésre kiképezni. Ezt a feladatot, amint említettük,
Németországban a pedagógusok annakidején vállal-
ták, még pedig nagy lelkesedéssel. Nálunk is köte-
lezőleg elő van írva néhány év óta az iskolák szá-
mára a személyi lapok vezetése, anélkül azonban,
hogy a pedagógusoknak intézményesen mód nyílne-
k erre lélektani szakismeretekkel felkészülni.

Általában elmondhatjuk, hogy a gyakorlati
lélektan, az üzemi kiválogatás, a képesség- és alkal-
masságvizsgálat stb. szükségességének belátása, sőt
ilyenek létesítése hazánkban terjed. Ma már alkal-
masságvizsgáló működik a honvédség, a légierő,
egyes nagyobb intézetek és vállalatok körében.
Állami jellegű a M. kir. Gyermeklélektani Intézet
pályaválasztási és nevelési tanácsadója is. Van ezen-
felül magánkezdeményezés is e tekintetben. A nehéz-
ség és veszedelem ott van, hogy mindez nem ele-
gendő és, hogy a közvélemény, de még az illetékesek
sem veszik mindig figyelembe a szakszerűség köve-
telményeit. Műkedvelők is megpróbálkoznak „képes-
ségvizsgálatokkal”, lemásolnak külföldi vagy magyar
intézetekből műszereket, vizsgáló eljárásokat, de
nem vesznek tudomást arról, hogy avatatlanok
kezüben mindez eredménytelen, sőt veszedelmes.
A műszeres vizsgálat csak első lépés, mintegy csak
alkalom a vizsgált ember megismerésére és ehhez a
műszer nem elegendő, hanem szakképzett pszicho-
lógus is kell, mert nem a vizsgálat eredményén,
hanem a belőle levont lélektani következtetéseken
fordul meg minden. Dilettantizmus e téren rosszabb,
mintha semmi sem történik, mert csírájában tönkre-
teszi az ügyet; minthogy minden pályaválasztási
vagy alkalmasságvizsgálat súlyos felelősséget je-
lentő munka, ha nincs meg a vizsgálóban a szak-
értelem és lelkiismeretesség, egész életre tönkre lehet
az embert, sőt egy vállalatot is tenni.

Mindenfajta pályaválasztási tanácsadásnak és
irányításnak első feladata tehát, hogy a fennálló
helyzetről és viszonyokról tájékozódjon. A Fővárosi
Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriuma
1938-ban kérdőíves módszerrel 19.219 fővárosi
tanulót vizsgált meg, a különböző iskolafajoknak
úgynevezett forduló-osztályaiból, vagyis azokból,
ahonnan vagy az életpálya megválasztása, vagy
magasabb iskola választása elé érkezik a tanuló.
(IV. el., VIII. el., IV. polg., IV. gimn., VIII. gimn.).
A kérdés az volt: mi szeretnél lenni, milyen pályára
lépsz valóban és miért? A beérkezett válaszokat
statisztikailag különféle szempontokból feldolgoz-
tuk már eddig is és e feldolgozás még folytatódik.
Az eredményeket különböző tárgyú cikkekben kö-

zöljük és ezek az eredmények a nagy számok tör-
vényénél fogva vetnek világosságot a mai fővárosi
pályaválasztó ifjúság helyzetére, majdnem azt mond-
hatnám: nyomorúságára. Nem csupán a vélt, gondolt
vagy hozzávetőleges állapotot mutatják meg, hanem
a valóságos és pontos képet. Itt csak néhány adatot
közlök, olyanokat, amelyek a fentebb elmondottak
érzékeltetésére alkalmasak. A pályaválasztás kérdé-
sének szolgálatán felül a vizsgálódás természetesen
azzal az eredménnyel is járt, hogy sokféle betekin-
tést nyújt a budapesti gyermek lelkivilágába.

A fiúk egy jelentős része katona akar lenni,
vagy pedig pilóta. Mind a kettő az igen erősen
(100-on felüli esetben) választott pályák között van.
Ezt nem kell a háború hatásának tulajdonítani,
békeévekben is nagy az érdeklődés a fiúknál a
katonai pálya iránt. De érdekes, hogy amíg a katonai
pályát választók száma a 10 éves koron túl erősen
csökken, addig a technikai pályáknál, amelyek közül
a mérnök, vasesztergályos és elektrotechnikus szintén
a legerősebben keresett pályák között található,
fordított a viszony. Noha ide tartozik még az orvosi
és tisztviselői foglalkozás is, a 8 legerősebben ke-
resett pálya közül 5 technikai irányú, tehát a pesti
ifjúság érdeklődése körében határozottan a technika,
nem utolsó sorban a repülés vezet. A leányoknál
fordítva volna az eset, amennyiben a hivatalnoki,
tanítói és tanári, általában értelmiségi pályák volná-
nának a legkeresettebbek, ha nem előzné meg
valamennyit a legkeresettebb pálya: a varrónői.
A leányok érzik magukban a nő természetes és
általános hivatását és ez: család, anyaság. A vála-
szokból kitűnik, hogy még mindig a gyermek a
legfontosabb foglalkozás a nő számára és minden
időben az is marad. Ha azonban a kenyérkereset
szüksége, a rátermettség vagy más körülmény ma
a legtöbb leányt szakhivatás választására bírja és
kényszeríti, ezt sokan közülük úgy óhajtják meg-
választani, hogy a családban való elhelyezkedést
lehetőleg ne gátolja, sőt elősegítse. Innen a varrónői
pálya keresettsége, hiszen az itt szerzett tudást a
nő otthon is felhasználhatja, sőt az egész munka
otthon is végezhető. De volt olyan leány, aki a
tanítónői pálya választását azzal indokolta, hogy
szerinte sokat lehetne otthon, tehát törődhet család-
jával. Meglepő azonban, hogy a korról a tanítónői
pálya választása is csökken.

Szomorú, hogy fiúk és leányok valamennyi
iskolafajból összesen 208 féle pályát említettek meg
csupán. Nyilvánvaló, hogy rengeteg egyéb foglal-
kozás is akad, amelyről 1938-ban a pályaválasztó
ifjúság a fővárosban egyáltalában nem vett tudomást,
holott a fővárosban valamennyi foglalkozás elő-
fordul, ami csak található az ország területén,
még a bányászat is. Kiáltó pályatájékozatlanság ez,
amely pályaismeretek, pályafelvilágosítás után kí-
vánkozik, annál is inkább, mert a teljesen elhanya-

goh pályák között akadtak igen felvevőképesek, jó elhelyezkedési lehetőségeket biztosítók.

A legnagyobb a baj természetesen azoknál az ifjakknál, akik pár hónappal életük nagy fordulója előtt még egyáltalában nem tudták megjelölni, miféle pályára mennek. Azonban nem csupán ez a csoport, hanem az igenleges és határozott válaszok is szomorú hiányosságokat mutatnak fel. Sok volt a túl általános megjelölés (tisztviselő, mérnök, gyári munkás stb.), sok volt az olyan vagylagos felelet is, amely minden komoly hivatásérzület hiányára vall, például: „vagy asztalos leszek, vagy szerelő, vagy pék”; „vagy gazda, vagy gépész-mérnök, vagy katona leszek” stb.

Nyilvánvaló tehát, hogy azt a kevésszámú pályát, is, amelyről az ifjakkal egyáltalában tudomásuk van, összkontingensüknek csak kicsi hányada ismeri igazán. Ilyen körülmények között aztán nem csoda, ha a tanoncoktól a főiskolásokig a tanulmányok megváltoztatásának, az úgynevezett „átnyergelések”-nek nagy számáról hallunk unos-untalan panaszkodni.

A kapott pályaválasztási feleletek különösen megokolásuk által válnak érdekessé, mert alkalmat adnak pályaválasztási motívum-kutatásra és azért is, mert belevilágítanak fővárosi pályaválasztó ifjúságunk hivatás-ethoszába. Az eredmény, ha lehet, e szempontból még elszomorítóbb, mint az előbbi adatok. Arra a kérdésre: miért választja ezt a pályát, nagyon gyakori ez a felelet: mert a papám is az, mert a bátyám is az, mert szomszédunk az, mert mamám tanácsolta, stb. Az ilyen felelet azt mutatja, hogy az ifjúság nagyrészt (átlag 20%-ban) a szülők, rokonok, ismerősök, általában a környezet hatása alatt választ. Mutatkozik azonban az a jelenség is, amelyet társadalmi kapillaritásnak nevezünk. Igyekeznek az ifjak minél magasabbra jutni a

társadalmi osztályok ranglétráján. Arravalósággal, testi és értelmi adottságokkal általában csak 5-10% indokolta ezt a törekvését. Kivétel csupán a VIII. fiú- és leánygimnázium, de itt is csak 26%-ig ment fel az eredmény. Ezzel szemben az anyagi előny, a jó kereset vagy könnyű megélhetés indoka átlag 10% körül mozgott, és legnagyobb arányt a polgári leányiskoláknál érte el. Az ifjúság nagyobb részében ma már kiveszni látszik a hivatás igazi mivoltának megértése és az életpályában hajlandók pusztán az egyéni kereset forrását látni. Azonban még az önző érdekszempontra is a képesség és arravalóság szerint való elhelyezkedést kívánja, amit szintén alig találunk meg a fővárosi ifjak pályaválasztásában.

A pályaválasztás azonban, ismételjük, nem pusztán az egyén magánügye, hanem megszervezése nagy nemzeti szükség, amelyet már *Platón Államában* az egészséges állam és társadalom ügyének ismert fel. Németország ama hatalmas katonai és egyéb teljesítményei, amelyeknek ma óriási eredményeit köszönheti, nem utolsó sorban azon a körülményen alapulnak, hogy évtizedek óta két jelszó uralkodik náluk. Az egyik: *Freie Bahn dem Tüchtigen!* a másik: *Der rechte Mann am rechten Ort!*

Hazánkban a pályaválasztók szociális és gazdasági irányítás nélkül magukra vannak hagyva, holott szükséges volna, hogy a pályátválasztó minél nagyobb körét ismerje az elhelyezkedési lehetőségeknek, a saját alkalmasságának eldöntésére pedig módja legyen szakszerű tanácsot nyerni. Szükség van továbbá hivatásérzület nevelésére, mert a megélhetés kényszere és a könnyű, bőséges kereset vágya nem az a tényező, amely egyúttal helyesen is irányítaná a pályaválasztást. Ezért a pályaválasztási tanácsadás megfelelő arányú megszervezése és szakszerűségének biztosítása sürgős, égetően fontos nemzeti és fővárosi feladat.

A VIDÉKI NAGYÜZEM EGÉSZSÉGÜGYI, SZOCIÁLIS ÉS NEMZETVÉDELMI FELADATAI

ÍRTA:

ZEMPLÉNY IMRE

A jó húsz éve lefolyt világháború az emberiség értékes és gondolkozó részének figyelmét az egyéni, társadalmi és nemzeti lét komoly, gyakorlati kérdéseire terelte. A viharos események sok mindenre rávilágítottak az értelmiség tagjai, az állam és társadalom vezetői előtt, amik a boldog béke idejében nem tűntek fel. A forradalmak bemutatták a széles néprétegek érzés- és gondolatvilágát. A városi értelmiség tag-

jainak a harctéri szoros együttlét alatt sikerült elsőízben népünket közelebbről megismerni. Az összeomlás után elkerülhetetlen volt az alapos lelkiismeretvizsgálat, a forradalom előzményeinek és okainak kutatása. A feltámadó életosztón nyomatékosan sürgette a felismert bajok megszüntetésére, jóvátételére vagy legalábbis enyhítésére irányuló munkát. A meginduló tevékenység azonban csupán szűk keretek között folyhatott, amit egyrészt a

jogász-bürokraták megmaradása, másrészt a háborúval és megcsonkítással járó közgazdasági, anyagi és erkölcsi erővesztés tesz érthetővé.

A tárgyilagos szemlélet világosan megállapít háttá, hogy az összeomlás a népnevelés, nemzetnevelés, közegészségügy, szociális kérdés megoldatlanságának következménye. Hogy mindezekre a boldog béke idején a magyarság nem tudott kellő gondot és anyagi erőt fordítani, annak oka a monarchia nagyhatalmi téveszméjében és a magyarság közjogi kérdésekre beállított, idejétmúlt és meddő szemléletében volt. A magyarság létkérdéseinek meddő közjogi szemlélete adta a magyarozatot arra is, hogy a nemzet szellemi vezérkarát kiképző egyetemek is megmaradtak a tudomány régi fellegrájában, nem vették észre, hogy a kultúra és tudomány nem lehet végső cél a nemzet életében, hanem csak eszköz arra, hogy helyünket az európai nemzetek között biztosítsuk. Nem vette észre a közvélemény, hogy a természettudományok rohamos előretörése nemcsak a modern kultúra legjellemzőbb sajátossága, hanem a gazdasági élet teljes átalakulásának egyik fontos oka is. A természettudomány haladása tehát nagy anyagi áldozatokat kívánt, amelyek rövidesen gyakorlati téren hoztak kamatokat, ahol pedig ezek az áldozatok elmaradtak, ott az eredmények sem jelentkeztek.

Az egyetemek a középiskolára panaszkodtak, amely nélkülözötte a nevelést és nem tudta elvégezni, megemészteni a tárgyak szakszerűtlenül szaporított, egyre növekvő anyagát. Az egyetemi oktatás jellege arra vezetett, hogy a diplomát nyert hallgató áttekintés és világnézet, nevelés nélkül állott a választott szakma küszöbén, a végzendő munka szempontjából pedig gyakorlatlan kezdőnek számított. Az egész magyar oktatás tehát az ismeretközlésben merült ki, az egyéni és nemzetnevelési célok szinte teljesen hiányoztak belőle.

Az ország vezető értelmisége ezért nem rendelkezhetett azzal a műveltséggel, amely a más szakmák értékének, jelentőségének, összefüggésének megítéléséhez szükséges. Nem ismerhette meg azokat a magasabb szempontokat, amelyek munkájának a hivatalos órán, előírásokon és anyagi hasznon túl, hivatás-jelleget adnak. Hiányzott az a nemzeti és szociális szellem, amely egyedül képesít arra, hogy a reánk bízott emberekkel szolidáris közösséget létesíthessünk, őket kívánatos irányban befolyásolhassuk és vezethessük, – vagyis nemzetnevelő munkát végezhesünk.

A világháború végén tehát az volt a helyzet, hogy a régi Magyarország hatalmon levő vezetői nem voltak a szükséges korszerű szellem birtokában, az állásban levő értelmiség nem ismerte a nemzetnevelés feladatait és módszereit, a háborúban kellő fejlődésen és tapasztalatokon átesett új magyar nemzedék pedig el volt zárva az anyagi

és erkölcsi érvényesülés lehetőségei elől. Ezt a megszállott területekről tömegesen kiutasított és menekülő idősebb, családos közalkalmazottak tömege és a pénz elértéktelenedése tartósan megakadályozta.

A politika terén a proletárdiktatúra bukásával esedékes nemzeti megújulás nem következett be. A keresztény kiscgazda és polgári cégér alatt teljesen a régi rendszer emberei és módszerei működtek, aminek eredménye az lett, hogy az ország nem tudott a harmadára szűkült keretekhez alkalmazkodni és képtelen volt a minden téren gyakorlati szakemberek mélyreható intézkedéseit kívánó reformokat megvalósítani. Javulás csak akkor indult meg, amikor a hadviselt értelmiség új és tárgyilagos szemlélete kezdett a közvéleményben jelentkezni és a politikai, társadalmi és gazdasági életben is szóhoz jutott. A népi és szociális politika üteme először a Németország által megindított területi változások háttérét alkotó világmegmozdulás hatására gyorsult meg.

Hogy az egyetemek és középiskolák szellemének elavultságáról szóló megállapításaink helytállóak, azt a mindkét téren állandóan ismétlődő reformok, illetve a szakköröket erősen foglalkoztató reformtervek mutatják. Sajnos, hiányzik egyrészt az a felismerés, hogy középiskolai reform lehetetlen a tanárképzés reformja és a régi szellem változása nélkül. Másrészt az egyetemek reformjának gyökeres keresztülvitele a tudományos kutatás megfelelő támogatása nélkül nem lehetséges és a reformot az öt egyetem ötszörös költsége anyagilag teszi jelenleg időszerűtlenné. A felismert hiányok pótlása éppen azért olcsó tanfolyamok útján történik. Ezek közül igen jelentősek a közigazgatási, tisztiorvosi és községi orvosi tanfolyamok, amelyek az egyetemek közérdekű, gyakorlati, szociális munkájának hiányait kívánják pótolni. Azonban az alapképzés ezirányú rendszeres és széleskörű tevékenységét mégsem helyettesíthetik, főleg, ha olyan emberek kerülnek ezekre a tanfolyamokra, akik az egyetem padjait már rég elhagyták, nézeteik megcsontosodtak. Ugyanezt mondhatjuk el a testnevelés munkájáról, mind az iskola, mind a leventeintézmény és társadalmi sportegyesületek vonatkozásában, amennyiben azt nem a korszerűség és szakszerűség kívánalmait kielégítő Testnevelési Főiskolán kiképzett szakemberek végzik. A tréner- és leventeoktatóképző tanfolyamok nem pótolhatják az alapképzés hiányait akkor sem, ha ezekre a pályákra tanerők vagy sportemberek lépnek, fő- vagy mellékfoglalkozás szerzése céljából.

Visszatérve az 1919 évi viszonyokra, a törvényes uralom helyreállításakor egyedül az *ipar-telepekkel rendelkező nagyüzemek* voltak abban a helyzetben, hogy *egészségügyi) szociális kulturális és nemzetnevelési szempontból* egyaránt eredményes

munkát végezhesse. Ennek két oka volt: az egyik az üzemek konjunktúrája, mellyel a szükséges anyagi erőforrásokat a koronaromlás ellenére is biztosítani tudták és módjukban állott előre megállapított terveiket végre is hajtani, azaz reális terveket készíteni. A másik ezen üzemek vezetése, amely a szakszerűség, célszerűség, gazdaságosság szempontjait egyesítette, hiszen létét is ennek - a helyzet gyors felismerésének, az ahhoz való gyors alkalmazkodásnak - köszönhette. Főleg pedig annak, hogy a jobb javadalmazás és előmenetel a szakemberek javát ezekhez az üzemekhez, nem pedig a kötött, rosszul fizetett és a koronaromlás, szanálás ideje alatt hanyatló közhivatalnoki pályákra vonzotta.

A nagyüzemeknek tehát egyrészt módjuk volt arra, hogy a helyes célt szolgáló törvényeket és rendeleteket a maguk anyagi erejével és szakembereivel megfelelően végre is hajtsák - erre őket eredményesen rá is lehetett szorítani, ha a kellő érzék netán hiányzott volna - másrészt ezenfelül módjuk volt arra is, hogy akár a saját kezdeményezésükből, akár szakemberek, társadalmi egyesületek javaslatai alapján, újabb intézményeket létesítsenek vagy a meglévők kereteit a törvényes kötelezettségeken túlmenően szélesítsék és mélyítsék.

Sajnos, ezek a lehetőségek egyetlen vonatkozásban sem állottak mindenütt egyformán rendelkezésre, a viszonyok, vezetők, szakemberek nagyon eltérő volta miatt. Ha az üzemet a mérnök, kereskedő, adminisztrátor és orvos vezetése alatt álló intézménynek tekintjük, újra hangsúlyoznunk kell, hogy e szakok képviselői egyaránt nélkülöztek a szociális, nemzetvédelmi és nemzetnevelési kiképzést, ezen a téren valamennyien autodidakták voltak. Egyformán nyögtek azonfelül a jogászuralom alatt, amely részben hatalmi politikát jelentett, részben a szakszempontok közérdekű érvényesülését gátolta. Átfogó nemzetpolitikai munkaterv hiánya folytán, hiányzott ezenfelül az egyes szakemberek egymáshoz való viszonyának olyan rendezése is, amely a vállalat üzleti vezetéseinek egységén kívül, a szociális, egészségügyi és kulturális vezetés egységét, ebben pedig az uralkodó nemzeti szempont érvényesülését biztosította volna. A helyzet tehát az volt, hogy a munka mindenütt egyéni kezdeményezésre és elhatározásra volt alapítva, együttműködés és eredmény csupán a véletlenen múlt. Annak irányítására és befolyásolására az államhatalom nem volt elég határozott és céltudatos, főleg azért, mert az egységes rendezés anyagi eszközei hiányoztak.

A *közegészségügy*, mint politikailag másodrendű kérdés, éppen ezért nem indult 1919 után olyan fejlődésnek, amilyent a világháború óriás vérvesztései és egyéb tanulságai szükségessé tettek volna. Fejlődés adminisztratív téren mutatkozott az orvosi

munka fokozatos szocializálásával és a betegségi biztosítás kiterjesztésével. Ez alól az ipari üzemek egy része az 1927: XXI. t.-c. megalkotásáig ki tudta vonni magát; az a rész, amely a szolgálatot vállalati pénztárak útján látta el. Ennek a rendszernek előnye kettős volt: az egyik az, hogy a vállalati pénztár anyagi egyensúlyáért a vállalat teljes felelősséggel tartozott és azt a kedvező üzletmenet korszakában játszva biztosíthatta. A másik az, hogy a sajátjának tekintett intézmény fejlesztésére szívesen áldozott alapszabályszerű kötelezettségein felül is, nemcsak az orvosi szolgálat javításával, hanem kórházak, szanatóriumok, anya- és csecsemővédő intézetek felállításával, fürdő- és üdülőhelyi beutalások engedélyezésével is. Ezek az intézmények részben a vállalat erkölcsi érdekeit, részben a munkáskérdés kedvező megoldását szolgálták.

Ugyanezt mondhatjuk a nagyüzemekről, mint *iskolafenntartókról* is. Módjukban állott tanerőiket jobban megválasztani, jobban fizetni és ezzel jobban kihasználni, iskoláik egészségügyi viszonyait korszerű színvonalon tartani, azok megfelelő felszereléséről, karbantartásáról gondoskodni, az iskola-mulasztások számát és okait csökkenteni, az üzem fegyelmzési lehetőségeit kihasználva, fokozott tanítási és nevelési eredményt felmutatni. A kezdeményezés terén elég a nyolcosztályos elemi népiskolák 15 év előtti megvalósítására és a kis bányatelepeken működő, különböző szakembereket alkalmazó, iparostanonciskolákra rámutatni. Ez az iskolaorvosi szolgálat bevezetésére, iskolai étkeztetési, nyaraltatási és felruházási akciókra is vonatkozik. Megvan a lehetőség az iskolaszakorvosi szolgálat bevezetésére is azokban a nagyüzemekben, amelyek osztályokra tagolt, szakorvosokkal ellátott kórházakkal rendelkeznek.

Szociális téren az ipartelepekkel rendelkező nagyüzemek a legkedvezőbb helyzetben vannak. Ennek oka elsősorban az, hogy az ipari munkásság kereseti viszonyai messze felette vannak a földművesekének. Természetbeni járandóságaik hasonlóképpen minden téren magasabb életszínvonalat biztosítanak nekik, korszerű, közműves lakásaikban az egészség feltételei biztosítottak. Az ipartelepeken nincs munkanélküli, a közös élet és közös kenyér szoros kapocs s ez a fegyelem és vezetés lehetőségét megadja. Szociális intézmények, különféle gondozói, hazafias, vallásos, kulturális és sportegyesületek alakítására van mód, ez meg is történik. A vállalati tisztviselők tekintélye és szakértelme ezenfelül módot ad arra is, hogy ezek az egyesületek intenzív és eredményes működést fejtsenek ki. Ennek igazolására elég, ha a vállalati sport- és levante-egyesületek által elért eredményeket a községi, városi és társadalmi alakulatokéival összehasonlítjuk. Kivétel a főváros, bár elsősorban

mint munkaadó és nagyüzem mutatja fel a leg-tiszteltetreméltóbb eredményeket.

Az egészségügyi és szociális viszonyok egymástól el nem választhatók. Nagyüzemekben ezért a jobb egészségügyi viszonyok elérése könnyebb és egyszerűbb, mert megvan az alap az összes elemi életfeltételek biztosításával. Nagy különbség van az orvosi ellátásban is. A jól vezetett nagyüzem akkor is saját orvost alkalmaz, ha az OTI anyagi és hatalmi érdekei a vállalati betegpénztár, – társaspénztár – megalakításában megakadályozták. Az OTI-orvos ugyanis sem mennyiségi, sem minőségi munka szempontjából nem veheti fel a versenyt az üzem által alkalmazott orvossal. Az OTI-orvos a munkaadókkal, üzemekkel közvetlen érintkezésben nem áll, természetbeni lakást, fűtést, világítást, rendelőfelszerelést, segédszemélyzetet nem kap, csupán napi egy rendelőóra tartására köteles, egészségügyi tevékenységet (balesetvédelem, ipari mérgezések megelőzése, egészségügyi propaganda, felvételi és időszakos orvosi vizsgálatok) nem folytat, így az üzemnek sem orvosi, sem üzemi, sem szociális vonatkozásban nem adhat szaktanácsot. Erre joga, illetékessége, hatásköre sincs, mert sem tisztviselő, sem hatóság, sem szakember, – a tisztviselőt üzemi, a hatóságot közegészségügyi, a szakembert iparegészségügyi és szociális vonatkozásban érte. Az OTI-orvos szegyenletes javadalmazását azzal az ürüggyel takar-gatják, hogy ez a napi egy rendelőóra elfoglaltság méltó bére, foglalkozása mellékfoglalkozás a meg-élhetését biztosító magánygyakorlat mellett; ezért nem kap lakbért, felszerelést, segédletet. Mondani sem kell, hogy a magánygyakorlat éppen a kötelező betegségi biztosítás miatt szűnik meg és nem biztosít létalapot.

Ezzel szemben az üzemi orvos hivatását fő-foglalkozásának tekinti, őt lakása, természetbeni járandóságai az üzemhez kötik, tisztviselői jellege tekintélyt biztosít neki a munkásság és hozzá-tartozói előtt, az üzem saját érdekének tekinti, hogy orvosa a sikeres munka korszerű feltételei-vel rendelkezék és ezeket az üzem anyagi és erkölcsi érdekében hasznosíthassa. Az üzemi orvosnak mód-jában áll a munkásokat munkahelyeiken meg-figyelni, a munka menetét megismerni, a munkások panaszait tárgyilagosan elbírálni, részükre bizonyos segítséget, könnyítéseket, munkabeosztás-változ-tatást kieszközölni, az üzem egészségügyi és bal-esetvédelmi berendezéseinek javítására vonatkozó javaslatokat tenni.

Az üzemi orvosi munka sokféleségét illetően, az OTI körzeti kezelőorvosok egyszerű járóbeteg-rendeléseivel szemben, legyen szabad a magam példájára hivatkozni. Működéseim ideje alatt vezet-tem rendelőket, kórházakat, járványkórházat, házi-gyógyszertárat. Iskolaorvosi teendőket végeztem

óvodában, elemi-, közép- és iparostanonciskolá-ban. Egészségtant tanítottam elemiben, gimnázium-ban és népfőiskolán. Kiképeztem betegápolókat, bányamentőket, légmentő mentőjárárokat és üzemi elsősegélynyújtó közegeket, cserkészeket, leventé-ket. Mindezekkel megfelelő irodalmi és admi-nisztratív teendők jártak. A fertőző betegségek elleni küzdelem körzetemben hasonlíthatatlanul ered-ményesebb mint falun, mert a beteget a költség nem tartja vissza rendelők felkeresésétől, a fer-tőző beteg környezetét ismerjük, a kívánatos vizs-gálatokat keresztül tudjuk vinni kellő magyarázat, vagy rendelkezés útján; a fertőtlenítést magunk végezzük, a betegszállítás mentőautón történik, a fertőző betegséget jelző piros cédulákat magunk kezeljük és nem fordul elő, hogy azt valaki ki ne tenné vagy idő előtt eltávolítaná. Így a hatósági orvosnak körzetünkben ritkán akad dolga, érdemi munkáját ellátjuk, kivéve a törvényesen kötelező oltásokat és az ügykezelés hivatalos formáit.

Igen természetes, hogy ez a sokoldalú és sok munka az üzemi orvos teljes munkaidejét és munka-erejét leköti, magánygyakorlatra nincs alkalma. Azon-felül a sokféle tevékenység során körzetének min-den tagjával sűrű érintkezésben van, módja van tehát arra, hogy mindenkit alaposan megismerjen, nemcsak egészségi szempontból, hanem emberi mi-voltában is. Ezzel a tanító, nevelő, fegyelmező, kutató-munka számára bőséges alkalom adódik, aminek kihasználása azonban rátermettséget és áldozatkészséget igényel. Az sem lehet vitás, hogy a gyógyítás, egészségvédelem, tanítás, nevelés, ügy-kezelés olyan eltérő képességeket és tulajdonságo-kat kíván meg, amelyek az orvosi munka mai sza-kokra tagolódása idején, kellő mértékben egyetlen emberben sem találhatók együtt. Ezért a sokféle teendő megfelelő ellátása csak korszerű szakorvosi rendszerben lehetséges, amely kellő áttekintésű, egységes vezetés alatt, eredményes munkaközösség-ben éri el kitűzött céljait.

Ezekután térjünk át a *nemzetnevelés* kérdése-nek vizsgálatára. A szentistváni gondolat szerint a nemzetet a Kárpátok medencéjében, a Szent Korona alá tartozó politikai, gazdasági és földrajzi kötelékekkel összekötött állampolgárok alkotják, nyelvre, fajra és vallásra való tekintet nélkül. A nemzetnevelés tehát először ezeknek a kötelékeknek alapos megismertetéséből áll, másodsor annak a lelkeségnek kialakításából, amely ezeknek a kötelé-keknek értékét és jelentőségét átérzve, abból a szükséges gyakorlati tanulságokat levonja, vagyis egyéni, családi és gazdasági, politikai, társadalmi életét a nemzeti célok szolgálatára állítja be.

Ha őszinték akarunk lenni, azt kell mondani, hogy még a korszerű népnevelésnek is csupán a kezdetén vagyunk, a nemzetnevelés pedig csak egyes lelkes emberek, intézmények munkájában

talál helyet és a magyar értelmiség jelentős része nem részesült benne sem a pályára való előkészítés tanulmányi ideje alatt, sem a hivatás gyakorlása során. Ez a mulasztás volt oka hazánk öt darabra hullásának és annak, hogy a szentistváni gondolatot a széles néprétegek számára valósággal újra fel kellett fedezni a nagy király halálának 900 éves jubileumán. A széthúzás sokak előtt faji jellegnek, szükségszerűségnek látszik, pedig csupán a nevelőmunka hiányának és a nyesetlen egyéniség rendtelenségének, felületességének a jele. Ezért azt kell mondanunk, hogy a nemzetnevelés magasabbrendű feladat, amelynek előfeltételei sincsenek meg a kellő teljességben. Ez csak a helyes, alapos és eredményes népnevelésre épülhet, ami azonban értékéből és megvalósításának szükséges, sürgős voltából mit sem von le.

Az üzem nemzetnevelő munkája részben könnyű, ha a népnevelés kellő gonddal és sikerrel folyik, részben azonban nehéz. Gondoljunk itt arra, hogy az Ázsiából hozott, nagyértékű művészi jellegű, eredeti háziipar a kereszténység felvételével és a földművelésre való áttéréssel pusztulásnak indult, idegen hatás és a divat uralma alá került. Az új ipart külföldiek honosították meg, mind a kézműipart, mind a bányászatot, majd annak idején a gyáripart is. Evégből külföldi szakmunkások telepedtek le, Szent Istvántól Ferenc Józsefíg állandóan, azaz minden újabb iparág meghonosításával kapcsolatban. Természetesen nemcsak testi munkások, hanem altisztek és tisztviselők is. A kiváltságok, amelyekben ezeket az iparosokat és vezetőiket, nemkülönben üzeimeiket részesítették, biztosították elkülönülésüket, meggátolták beolvadásukat a magyarságba. Az elmagyarosodás csupán a kiegyezéssel indult meg és akkor is szinte kizárólag az iskoláknak volt köszönhető, tehát nem terjedt ki a társadalmi és gazdasági életre, csupán részleges maradt és elsősorban a nyelvhasználatban mutatkozott. A magyarság elavult felfogása az ipari és kereskedelmi munka lebecsülését eredményezte, meggátolva azt, hogy a magyarság értékes elemei ezen a pályán helyezkedjenek el. Népünk hasonlóképpen igen nehezen szánta rá magát a gazdálkodás elhagyására és az ipari munkára való áttérésre. A keveredés azonban a földek elaprózódásával és a mezőgazdaság jövedelmezőségének a tengerentúli államok versenye miatt történt csökkenésével egyre gyorsuló iramban indult meg. Népes nemzetnevelésünk súlyos fogyatékosságai miatt a földjét elhagyó vagy elvesztő falusi magyarság a népi és nemzeti öntudat híjján, a foglalkozásváltoztatással együtt magyar ruháját, erkölcsait, szemléletét is elhagyta, a külföldi eredetű ipari munkát és munkást a magasabb pénzkereset és életszínvonal hatása alatt, maga felett állónak, példaképnek ismerte el, azt túlbecsülte és utánozta.

Ezért ipartelepeinken és nagyüzemeinkben az üzemet megindító törzsmunkásság idegen. A fellendülés idején toborzással szereztek újabb szakmunkásokat; a magyarság csak mint késői beszivárgás jelenik meg a munkahelyeken. Nagyobb, régi ipartelepeinket nemzetiségi szempontból tekintve ott 10-12 nemzet fiai találhatók, – első sorban a volt monarchia összes nemzetiségei.

A szociáldemokrácia és proletárdiktatúra meggyökeresedésének is ez a természetes magyarzata. Ez a tizenkétféle nemzetiségből álló keverék, amelyben a falusi magyarok földjét, házáat, hitelét vesztett alkoholista része, anyagi és erkölcsi gyengeségénél fogva nem játszhatott vezető szerepet, mert a legalantasabb és legrosszabbul fizetett munkával, tanulással kezdte köztük pályáját, érthetően hajlott a nemzetellenes felfogásra, cselekményekre és a nemzetköziség, szélsőséges eszmék felé. A felsőbb iskolák nemzeti nevelő munkájának hiánya, a vállalati vezetők idegen származása a főleg idegen eredetű munkások gyermekeiből még a kiemelkedő részt sem tudta a nyelv elsajátításán túl magyarrá tenni. A kiváltságok alkotta kasztszellem a munkások és vezetők között máig is megmaradt, a mesterség apáról fiúra száll, néha három nemzedék is megmarad a régi hivatás körében. Az összeházasodás a közös nemzetiségűek között máig is megmaradt. A német fajelmélet és nemzeti szocialista propaganda nagyszámú olyan emberről pattantotta le a magyarság zománcát, akiről ezt senki sem képzelte volna. Kiderült tehát, hogy a beolvadás látészolagos, a vérségi kötelék erősebb az átvett nyelvnél és modornál.

Ezek a körülmények teszik olyan rendkívül nehézé az ipari nagyüzemek nemzetnevelő munkáját, holott körükben az eredményes munka minden szervezeti, anyagi és szellemi feltétele, kelléke rendelkezésre állana. Hiányzik tehát az ipari munkásság közös vérsége, alapos népnevelése a régibb nemzedékekben, a nemzetnevelés talaja, a vállalati vezetők egységes felfogása a magyarság lényegéről, a szociális kérdéstről, a népnevelés feladatairól és a nemzetnevelés célszerű módjáról. A magyar életszemlélet még a vállalati vezetőkben sem tudott általános érvényre jutni, mert közöttük sincs meg a származási, kulturális és nevelési egység. Azonkívül az üzem első feladata mégsem a nemzetnevelés, hanem a kellő teljesítmény és annak megfelelő jövedelmezőség biztosítása.

A nagyüzemek nemzetnevelő munkája tehát még gyermekcipőben jár. Egyes fiatalon vezető állásba került, vagy kivételesen lelkes, széleslátókörű és tehetséges vezetők felismerték a nemzetnevelés eszményi szépségét és az ország léte szempontjából döntő jelentőségét, a helyes teendőket és azok szükséges, hasznos voltát. Ritkán áll azonban rendelkezésünkre a hasonló lelkületű segítők-

társak gárdája, a kellő szakemberek személyében, főleg pedig elegendő pénz a célok elérésére. Különösen nehéz ez a munka akkor, ha a vállalatok jövedelmezősége a gazdasági és politikai válságok miatt bizonytalan és csekély. A kormány is olyan újabb szociális terheket ró az üzemekre, amelyek a törvényes kötelezettségek betartását annyira megnehezítik, hogy újabbak vállalására alig marad hajlandóság és fedezet.

Lássuk tehát ezekután a nemzetnevelés feladatait, azt a munkát, amely a célok elérésére alkalmas. Előljáróban arra a megállapításomra hivatkozom, melyet Nógrád-Hont egyesített vármegyeék szociális viszonyainak egy éven át végzett kutatása során tettem. Eszerint a nép idővel felveszi vezetőinek arcát, bármilyenek legyenek is azok. Ez tárgyunk szempontjából annyit jelent, hogy a legtöbb az üzemek vezetőinek egyéniségén, kiképzésén és megválasztásán múlik. E téren az eddigi rendszer javulást nem ígér, mert az egyéniségre a közép- és főiskolák ügyet sem vetettek. Csak a bizonyítványokat, oklevelet keresték, amelyeknek négy osztályzata az egyéniségről semmitsem mond, csupán bizonyos ismeretekről nyújt mérsékelt értékű tanúságot. A legutóbbi években megindult ugyan a főiskolákon az egészségi és képességvizsgálat, de ez sem könnyíti meg a pályaválasztást, nem adhat kötelező jellegű utasítást, csupán tudományos és tájékoztató értéke van. Éppen ezért nem is lehet vezető szempontja a választott pályára való testi, szellemi és erkölcsi alkalmaság megállapításának és a vizsgált egyének ennek megfelelő osztályozásának és nem zárja ki az alkalmatlanokat a nekik meg nem felelő pályákról.

A kiképzés is csupán a szaktárgyak tudományos szellemű előadásából áll, tekintet nélkül a teljességre, más tárgyakkal való összhangra és összefüggésre, gyakorlati jellegre, a hallgató érdekeire. Hiányzik az átfogó szemlélet, hivatástudat, közérdek szolgálatára nevelés, a kiképzésben a nevelés, de hiányzik az egészségtani, iparegészségügyi és szociális kiképzés is. Ezeket a feladatokat a főiskolai bajtársi szövetségek sem a megfelelő érdekképviseletekkel (kamarákkal), sem társadalmi úton nem oldották meg eddig, aminek oka a tanulmányi idő teljesen rossz kihasználása, mind az egyetem, mind a hallgatók részéről.

Az oklevél megszerzése után az alkalmazás sem történik a rátermettség kutatása alapján, hanem

legjobb esetben a bizonyítványokat nézik, rendesen a protektort. Az üzemi munka folyamán kiderülnek a főiskolai kiképzés részletezett hiányai. A gyakorlati továbbképzés szükségszerűen megindul. A tudományos önképzésre azonban a szorosan vett szakma területén nincs mindenkinek igénye és kedve, a legtöbb ember kifárad a napi munkában és szórakozást keres. Még kevesebben vannak azok, akik a munkáskérdéssel az üzemi érdeken túl törődnek, a munkások szakképzésével, művelésével foglalkoznának. A nemzetnevelés pedig csupán kevesek előtt ismeretes, részben a szociális lelkület és pedagógiai érzék hiánya, részben a magyarság érzésének külsőségekre korlátozódó volta miatt. Fokozottak a nehézségek akkor, ha az üzem vezetője a szorosan vett üzemi érdek szolgálatán kívül egyebet nem kíván, nem tesz és nem enged. Ezek az egyoldalú szakemberek az üzemnek sem tesznek jót, de a tőkének sem és az ország legfőbb politikai érdekeit sem szolgálják. Nincs ugyanis kétesség aziránt, hogy a nemzetnevelés műszakilag kifejezve racionalizáló munka, amely a nemzet egyes tagjait a politikai keretek egységes szellemű, harmonikus betöltése céljából rendezzi, az egymás ellen dolgozó erőket egyirányú eredőbe szedi össze. Mindezen bajok és nehézségek ellenére az új magyar nemzedékben bőven vannak olyan értékes, gondolkodó, munkára és áldozatra kész elemek - minden szakmában -, akik az egészségügyi, gazdasági, szociális nevelés szükségét, hasznát belátták és ezeken az utakon valódi nemzetnevelő munkára hajlandók. Csupán irányításra, vezetésre, hatáskörük megadására és anyagi eszközök biztosítására volna szükség. Ez lenne a belátó, messzetekintő vállalati vezetők dolga. E téren nem is az újabb terhek vállalása a legfontosabb, hanem inkább a jelenleg is kiadott összegek felhasználásának revíziója. A gyakorlati szakértő tudja az összegből a legnagyobb eredményt kihozni és annak legnagyobb százalékát a szándékolt cél elérésére fordítani. Fontos alapkövetelmény tehát, hogy a munkát valóban rátermett, testileg, szellemileg, erkölcsileg arra alkalmas szakemberre bízzák, azokat kellő hatáskorban, szabadon hagyják dolgozni és munkájukat becsülik meg. *Az üzem egészségügyi, szociális és nemzetnevelési feladatainak megvalósítása* tehát elsősorban a *rátermett egyének* munkalehetőségeinek biztosításától függ.

KÖZÉPISKOLÁSOK MUNKÁJA ÉS PIHENÉSE

ÍRTA:

SOMOGYI GYULA és SOÓS TAMÁS

Az utóbbi évek orvosi gyakorlata azt a megdöbbentő tapasztalatot hozta, hogy a felnőttek idegbántalmaival párhuzamosan a tanuló ifjúság körében is egyre fokozódó mértékben mutatkoztak az ideggyengeség és idegkimerülés jelenségei.

Ez a kétségtelen és feltűnő jelenség, amelyet Kecskeméten a gyümölcs és gyermek városában is tapasztaltunk, arra indított minket, hogy a jelenséget behatóbb vizsgálat tárgyává tegyük: gyermektanulmányi és orvosi együttes munkával keressük a baj okát, s ha megtaláljuk, olyan gyógyító eljárást ajánljunk, amely a baj tovaterjedésének gyökeresen gátat vet.

A vizsgálatok alanyaiul 40 tanulót válogattunk ki a kecskeméti református gimnáziumból. A kiválasztás szempontjai között első helyen állt, hogy a tanulók mind közepes tanulmányi eredményűek legyenek, amilyen az átlag, a nemzeti nagy tömeg. Fele alsó-, fele felsőosztályos; fele internátusi, fele szüleinél városban lakó; életkorukra nézve 12-13, továbbá 16-17 évesek. Így biztosítva láttuk első sorban azt, hogy következtetéseink ne csupán kecskeméti születésű gyermekekre vonatkozzanak, hanem Pest megyén kívül az ország más részeiből valóakra is, továbbá hogy ne csupán alsó évfolyamok, hanem felsők is képviselve legyenek. Nem vettük figyelembe azonban sem a normális elfoglaltságon felül igénybe vett VIII. osztályos, sem a még középiskolai munkába kevésbé beletört I. osztályos gyermekeket.

Ezek a keresztmetszet felmutatását célzó vizsgálatok két irányban haladtak: egyrészt környezet-tanulmányt végeztünk a tanulók származására, elhelyezésére, életmódjára, tehetségére, munka- és időbeosztására vonatkozóan, másrészt testi szempontból vettük teljes orvosi vizsgálat alá őket a testarányok, a testi állapot, az egészségi és idegállapot, továbbá a vérsejtek szempontjából.

Vizsgálataink eredményét az alábbiakban tárjuk elő.

A tanulók származásra nézve széles körét ölelik fel a magyar középosztálynak. Legnagyobb számmal vannak a közép- és kisbirtokos (11), illetőleg a magán- és köztisztviselői családok (11) képviselve. Kereskedő családból 6, lelkesízi és tanítói családból 4 származik, de képviselve van az ipar, a csendőrség, a nyugdíjasok és a szolgák rétege is 2-2 családdal. Gazdagnak számító család alig van közöttük, de egy sem olyan szegény, hogy ne legyen meg, ha vékonyan is, a mindennapi kenyere.

Lakásuk egy kivételével nem esik kifogás alá. Két tanulónak több szoba áll rendelkezésére, udvar, kert és fürdőszoba. Tehát kitűnő körülmények között lakik. Más 22 tanuló elhelyezése is egészen jó. Ezek közül 20 udvarral, fürdőszobával berendezett internátusban lakik. Az internátusi tömegszállás ellen lehet ugyan kifogást emelni, de ott mégis higiénikus, szellős, napos termek állnak rendelkezésükre, ha egy-egy teremben, akár csak az iskolában elég sokan vannak is együtt. Másik 15 városi tanuló lakása megfelelően egészséges és száraz, ha többedmagukkal kell is egy szobában aludniok, csupán az kifogásolható, hogy nincsen fürdőszobájuk. Egyetlenegy tanuló lakása nedves; kis helyre van hét testvérével összehúzóva. De ez a gyermek jóformán egész szabad idejét szobán kívül, házi munkával tölti. A 40 tanuló lakásából tehát csupán 1 lakás (2.5%) olyan, hogy annak egészségtelen következményei a gyermekeken meglátszhatnak. De a szabadban töltött sok idő ellensúlya a rossz lakásnak. Végeredményben a lakások nem lehetnek fontos mértékben okai a tanulókon tapasztalt testi állapotoknak, a beteges tüneteknek.

Tisztaság dolgában is jó a vizsgálati eredmény. A tanulók 70%-a naponta hidegvízzel mosakodik, 22.5 %-a langyossal és csak 7.5%-a meleg vízzel. Fogkefét rendszeresen használják. Az internátusbeliek naponta fürödhetnek, zuhanyozhatnak, de hetenkint kötelező fürdőnapjaik is vannak mind az internátusban, mind az iskolában. A szülők (ahol van) otthoni lakásukban is gondozzák gyermekeik tisztaságát a fürdésük bevezetésével. Ezenkívül az iskolai tornaterem zuhanyozóval felszerelt és a testnevelő tanár minden héten két ízben zuhanyfürdőben részesíti az egész gyermekcsereget.

A tanulás anyagi és környezetbeli feltételei tekintetében már nagyobb nehézségek vannak. Négy helybeli tanuló (10%) nem számolhatott be nyugodt feltételekről. Részben a szegénység, részben a fűtetlen helyiség s a zsúfoltság, részben az, hogy házi munkát (favágás, udvari munkák) is kell végezniök rendszeresen, elvonja őket a tanulástól. Ezek azonban megnyerik a réven, amit elveszítenek a vámon: a kevesebb zárt levegő több egészséget jelent nekik. Az internátusiak közül csak a nagyobbak érzik, hogy a csendből, a nyugalomból, a kényelemből nekik kevesebb jutott, mint sok városbeli társuknak. Mindazonáltal ez sem akadály a rendszeres tanulásnak és a nyugodt életnek. A tanulók

90%-a mondja, hogy a környezet megfelelő s így tekintetben nincsen nagyobb baj.

A tanulás lelki feltételei közül a tehetségről már részben szoltunk. Közepes lelki adottságok szerint szedtük össze a tanulókat. Sohasem a legkiválóbb és leggyengébb tehetségük szélsőségei az irányadók, hanem akiből egy intézetben a legtöbb van, ilyen a normális osztályozás feltételei mellett a jó-elégséges osztályzatú nagy tömeg.

A lelki adottságokra még élénk fényt vet annak vizsgálata, milyen a figyelem ereje, a felfogóképesség könnyebb vagy nehezebb volta és az emlékezés a 40 diák között. E lelki tehetségek szempontjából saját vallomásuk szerint könnyen tanul 65%, nehezen 30%, közepes tehetséggel 5%. Ezt az önvallo-mást azonban ellenőriznünk kellett. A tanulásra fordított időnek és a bizonyítványszerű eredményes-ségnek a vallomással való egybevetéséből kiderült, hogy a tanulók egy része összetéveszti a leckék könnyű megtanulását a munka könnyenvételével, így alapos kétség támadt 9 tanuló vallomásának helyessége iránt (22.5%). Ezek alapján helyesbítve a képet, végeredményben csak 42.5% marad a könnyen, tehát erősebb figyelemmel, gyorsabb fel-fogással és jobb emlékezettel rendelkező tanulók között, a többi 57.5% a nehezen, vagy legalább is a jóval nagyobb fáradtsággal dolgozó növendékek csoportjába tartozik. Ez az arány gyakorlatilag is igazol-ható, így a végeredmény azt bizonyítja, hogy a tanulók között a nagyobb résznek (57.5%) igazán súlyos munkát ad a mai iskolai követelmények lelki-ismeretes elvégzése.

Köztudomású, hogy az új gimnáziumi tanterv még csak az I-V. osztályra nézve kötelező. Eszerint a tanulók iskolai elfoglaltsága heti 31 óra délelőttön-kint, tehát átlag napi 5, de hetenkint egyszer 6 óra. A VI. osztályban is 31 óra lesz, míg a VII-VIII. osztályokban heti 32-32 óra lesz a délelőtti elfoglalt-ság ideje, ha az új tanterv teljes egészében érvénybe lép 1943-ban. Ebből alsófokon 4-4, felsőfokon 3-3 jut az őszi és tavasszal szabadban is végezhető testnevelésre. Egy újabb miniszteri rendelet a leveleoktatásnak tágabb kereteket enged a közép-iskolákban és az eddig ismeretes délutáni, sport-köri, ifjúsági egyesületi (önképzőkör, ének- és zene-kör, gyorsírókör, bibliakör, cserkészlet stb.) munkák meÜé heti 4-4 órában délutáni leventegyakorlatokat vezet be a középiskola III-VIII. osztályába. Ez a rendelet a tanuló kötelező hivatalos elfoglaltságát átlagosan heti 35-36 órára növeli majd. Ha a sportkör-ben töltendő heti 2 órát is hivatalos elfoglaltságnak vesszük (jogosan tehetjük, mert kötelező minden testileg alkalmasnak), ez esetben már heti 37-38 óra lesz az iskolával kapcsolatos kötelező elfoglaltság. Ebből szabadban tölthető a leventegyakorlat heti 4 órája, továbbá tavasszal és őszi a testnevelés

heti 4 órája is, ha szabadgyakorlatokról, talajtornáról van szó. (A szertorna és a sportköri órák szabadban tartása már nehézségbe ütközik.) A többi időt a tanuló zárthelyen kénytelen tölteni: télen 37-38, tavasszal és őszi 29-30 órát.

Az átlagos délelőtti és délutáni hivatalos iskolai elfoglaltságon kívül vannak a délutáni *egyéb nem kötelező órák*: az önképzőkör, a gyorsírás, az ének-kar, esetleg zenekar, a nem kötelező, de a tanulók egyharmadrészét lefoglaló cserkészlet, a szintén nem kötelező, de a tanulók egyharmadrészét foglalkoztató bibliakör, a gyorsíróköri, a zeneköri munkák, a vívás és a szülők külön kívánságának kielégítésére szolgáló modernnyelvi tanfolyamok, zenetanfolya-mok stb. Ezek szerint egy IV. osztályos tanuló tanrendje 1939 szeptemberétől kezdve körülbelül így fest, esetleg hetenkint délelőtt két ízben 45 perces órákkal.

Órák	Hétfő	Kedd	Szerda	
8—9	történelem	latin	magyar	
9—10	magyar	vallás	természetrajz	
10—11	testnevelés	német	egészségtan	
11—12	természetrajz	rajz	történelem	
12—1	mennyiségtan	rajz	testnevelés	
1—2	gyorsírás	—	—	
2—3	—	cserk.	bibliakör	
3—4	—	zene	gyorsírókör	
4—5	vívás	—	—	
5—6	—	—	—	
Órák	Csüt.	Péntek	Szombat	Vasárnap
8—9	latin	term.-rajz	történelem	—
9—10	vallás	német	menny.-tan	—
10—11	német	testnev.	magyar	—
11—12	menny.-tan	latin	német	istentiszt.
12—1	gyorsírás	—	latin	—
1—2	—	—	karének	—
2—3	—	levente	—	—
3—4	zene	levente	—	—
4—5	vívás	levente	sportkör	—
5—6	—	levente	sportkör	—

Ez a IV. osztályos tanrend heti 45 óra elfoglalt-ságot mutat. A vasárnapal együtt számítva átlag naponta 6 és fél óra a hozzátartozó jövés-menéssel; csak hétköznapokra számítva napi átlagban $7\frac{1}{6}$ óra és a jövés-menés.

Egy VI. osztályú tanuló órarendje 1939 szeptemberétől kezdve a következőképp alakulhat, dél-előtt kétizben 45 perces órákkal:

Órák	Hétfő	Kedd	Szerda
8—9	német	földrajz	angol
9—10	vallás	angol	magyar
10—11	mennyiségtan	történelem	német
11—12	angol	magyar	mennyiségtan
12—1	testnevelés	természetrajz	latin
1—2	latin	—	—
2—3	—	cserk.	—
3—4	német	zongora	német
4—5	—	—	—
5—6	—	—	—

Órák	Csüt.	Péntek	Szombat	Vasárnap
8—9	term.-r.	magyar	angol	bibliakör
9—10	német	rajz v. angol	term.-rajz	—
10—11	tört.	rajz v. angol	vallás	—
11—12	testnev.	menny.-tan	latin	istentisztelet
12—1	—	latin	történelem	—
1—2	—	—	karének	—
2—3	levente	cserk.	önképzőkör	—
3—4	levente	zongora	önképzőkör	—
4—5	levente	—	sportkör	—
5—6	levente	—	sportkör	—

Ez a tanrend 47 óra elfoglaltságot mutat. A vasárnapal együtt $6\frac{5}{7}$ óra, csak hétköznapokra számítva 7.5 óra napi átlag.

Ez a két órarend mindenesetre csak feltételes. Azt az esetet szemlélteti, ha egy jórendű tanuló tagja a cserkészcsapatnak (pl. őrsvezető), tagja a bibliakörnek, sőt egyéni szorgalomból tanul német beszélgetést és zongorát is. A jó és iparkodó tanuló nál ez a leggyakoribb eset.

Beszéljenek most az iskolai délutánokról a levente-órak figyelmen kívül hagyásával egybeállított adatok. A 40 tanuló közül 10 tanulónak semmi délutáni iskolai órája nincsen (25%).

Heti 1 órája van d. u. 5 tanulónak	==	12.5%
» 2 » » » » 7 »	==	17.5%
» 3 » » » » 7 »	==	17.5%
» 4 » » » » 3 »	==	7.5%
» 5 » » » » 2 »	==	5.0%
» 6 » » » » 4 »	==	10.0%
» 7 » » » » 1 »	==	2.5%
» 8 » » » » 1 »	==	2.5%

Ez az eléggé normális arányszám, amely szerint heti 4, avagy annál több délutáni órája csak 27.5%-nak van, 1939 szeptemberétől kezdve egy csapással megváltozott. A leventeoktatás délutáni 4 kötelező órája a 40 közül 10 II. osztályú tanulóra nem vonatkozik, de 30 III-VII. osztályú tanuló heti kötelező óraszámra 4 órával végig az egész sorozaton megnövekedett.

A leventeoktatás folytán a folyó iskolaévi délutáni iskolaórak táblázata, amelyből hiányzik a II. osztály 10 tanulója, mint leventeoktatáson részt nem vevő sereg, 30 tanuló arányszámaival most ilyenformán alakul:

Heti 4 óra elfoglaltsága van d. u. 6 tanulónak	==	20.00%
» 5 » » » » 3 »	==	10.00%
» 6 » » » » 4 »	==	13.33%
» 7 » » » » 6 »	==	20.00%
» 8 » » » » 3 »	==	10.00%
» 9 » » » » 2 »	==	6.66%
» 10 » » » » 4 »	==	13.33%
» 11 » » » » 1 »	==	3.34%
» 12 » » » » 1 »	==	3.34%
30	==	100.00%

Dél előtt heti 31-32, délután pedig heti 4-12 óra iskolai munka. Tehát a tanulók 6.68 %-a heti 42-44 órában, 20%-a heti 40-42 órában, 30%-a heti 38-40 órában, 23.33%-a heti 36-38 órában és

20%-a heti 35-36 órában végez iskolai munkát. Ezenkívül jön még a mindennapos otthoni készülés, olvasás, magánórák. És mi marad a pihenésre? Majd meglátjuk.

A délutáni elfoglaltság óráinak kötelező vagy nem kötelező volta problematikus. Inkább kötelező órákról lehet itt beszélni, mint nem kötelezőkről. Csak a külön nyelvi órák, a zenei órák tekinthetők szabadon vállalt óráknak. Aki alkalmas bibliakörre, cserkészetre, gyorsírára, énekkarra, zenekarra, sportra stb. azt szép szóval kényszerítjük minél több munkában való részvételre. Az önképzőkör például minden felsőosztályos tanuló becsületbeli ügye. Ez már sok évtizedes hagyomány. Most a cserkészlet kezd ilyen becsvágy tárgya lenni. Végeredményben az a tény a fontos, hány tanuló vesz valóban részt a munkákban, tehát egészen mellékes, hogy hivatalos vagy nem hivatalos elfoglaltság-e az, ami mindenképpen munka.

A napi délutáni iskolai foglalkozás mellett természetesen a legtöbb időt a *lecke megtanulása* foglalja el. Az erre vonatkozó kimutatás így alakul:

Legalább napi 2 órát tanul és ír a 40 közül	1 tanuló =	2.5%
» » 2½ » » » » 40 »	4 »	= 10.0%
» » 3 » » » » 40 »	10 »	= 25.0%
» » 3½ » » » » 40 »	12 »	= 30.0%
» » 4 » » » » 40 »	9 »	= 22.5%
» » 4½ » » » » 40 »	4 »	= 10.0%

A tanulók javarésze 77.5% napi 3-4 órát tanul és ír, tehát köteles munkát végez, sőt 10% még ennyi időnél is többet. Napi 3 órát vagy annál is több időt tölt könyvei mellett a tanulók 87.5 %-a. Csak 12.5% tölt kevesebb időt könyv és írószer mellett görnyedve.

Ha az *olvasásra* szánt időt is hozzávesszük a tanuláshoz, akkor a könyv mellett töltött idő még jobban emelkedik.

Legalább 3 órát tanul, ír és olvas	7 tanuló =	17.5%
» 4 » » » » » »	16 »	= 40.0%
» 5 » » » » » »	17 »	= 42.5%

Érdekes volt kutatni a *vasárnapi időbeosztást és foglalatosságot*. A 40 közül

17 tanuló csak templomi istentiszteleten vett részt	=	42.5%
13 » még egy órán cserkészeten vagy bibliakörben volt	=	32.5%
1 » másfél órán cserkészeten vagy bibliakörben volt	=	2.5%
7 » két órán bibliakörben vagy cserkészeten volt	=	17.5%
2 » három órán cserkészeten vagy bibliakörben volt	=	5.0%

Akik 2-3 órán keresztül vasárnap délelőtt az istentiszteleten kívül is foglalkoztak szellemi munkával, azok kilencen nagyjából 1-1 őrsvetetői voltak, illetőleg mint bibliaköri előadók tanyára kiszálló „Soli Deo Gloria”-munkát végeztek és a

vasárnap délelőtti időt töltötték az előkészülettel tanári vezetés mellett.

A vasárnap délutánt i tanuló tanulással tölti (2.5%), 5 tanuló olvasással (12.5%), 4 tanuló játékkal és társaival (10%), 1 tanuló sétával (2.5%), 28 tanuló szórakozással (mozi, színház, társadalmi egyesületek előadásai) (70%), 1 tanuló kimondottan sporttal (2.5%). A tanulók javarésze tehát a szórakozást kereste pihenőül.

Az eddigiek alapján egy fontos összegező táblázatot kell bemutatnunk:

Szobában, illetve zárthelyen töltött a 40 tanuló közül naponta 8 ½ órát (d. e. + d. u.) munkában		1 tanuló =	%
» 9 » » » »	9 »	=	22.5%
» 9½ » » » »	6 »	=	15.0%
» 10 » » » »	19 »	=	47.5%
» 10½ » » » »	1 »	=	2.5%
» 11 » » » »	4 »	=	10.0%

Eszerint nincsen olyan tanuló, aki 8 óránál kevesebbet töltene zárt levegőben napi munkájával. De 9 óránál is többet töltött szobában a tanulók 75%-a, 10 óránál is többet 12.5%-a. Az internátusi diákokra napi átlagban 9.82, a helybeli városban lakó diákokra pedig 9.77 szobában töltött óra esik naponta átlagosan. Tehát ebből a szempontból a helybeli tanulók családi körben töltött élete csak egy halvány árnyalattal jobb az internátusban elhelyezett vidéki tanulók életénél.

A statisztika számai nem engednek lazaságot. A napi 8 órás munkaidő a szociális mozgalmak nyomán már hatalmas tért foglalt a felnőttek életében. Most a diákság életében mégis napi 9-10-11 órai szobában töltött munkaidőt kell tapasztalunk. Ha még hozzászámítjuk a napi 8-9 órai alvás idejét, hiszen ezt az időt szintén zárt helyen tölti a tanuló, kérdezzük, mi ideje marad a mai tanulónemzedéknek, a magyar vezető réteget adó gimnáziumi ifjúságnak arra, hogy az éltető szabad levegőn legyen, hogy lelkileg felüdüljön, hogy a családi és társas élet együttesében boldogan tekinthessen fiatal-ságára, hogy idő előtt meg ne rokkanjon, fáradtá, öregg ne váljék?!

A szabadban töltött időhöz azt az időt számíthatjuk, amely sétával, szabadban végzett sporttal, avagy házi, udvarban-kertben végzett munkával telik el. Ilyenre nem jut ideje a bevallás szerint 1 tanulóknak (2.5%).

Naponta	½ órát (3) tölt a szabadban	1 tanuló =	%
» 1 » » » »	20 »	=	50.0%
» 1½ » » » »	1 »	=	2.5%
» 2 » » » »	16 »	=	40.0%
» 3 » » » »	1 »	=	2.5%

A zárójelbe tett számok a hat munkanapra eső heti összes szabad levegőn töltött időt jelentik.

Ezen a statisztikán 1939 szeptemberétől kezdve a leventeoktatás némileg javított.

Érdekes összevetés kínálkozik a zárt helyen végzett munka időtartama és a szabadban töltött idő

viszonyára vonatkozóan. A tanuló nappali idejét reggeli 7^h30 órától esti 7^h30 óráig napi 12 órában véve alapul, a 40 tanuló a heti 2880 nappali órából összesen heti 6 munkanapra eső 2346 órát tölt munkával zárt helyen és 342 órát tölt a szabadban. A fentmaradó 192 órát jövés-menéssel és talán pihenéssel tölti.

Pihenőidőre nem is juthat több. A bevallások szerint:

semmi nappali pihenőideje nincsen	12 tanulóknak =	%
napi ½ óra pihenőideje van	3 »	= 7.5%
» 1 » » » »	17 »	= 42.5%
» 1½ » » » »	5 »	= 12.5%
» 2 » » » »	3 »	= 7.5%

Ha a napi pihenő órák összegét a tanulók és a munkanapok számával megszorozzuk, a heti 192 óránál nem is jutunk feljebb. Ime ennyi pihenő óra jut nappal 40 diáknak egy egész héten keresztül! Átlagszámítással fejenként 4.8 óra esik egy-egy hétre, még csak nem is napi 1-1 óra. Csak az alvás segít pótolni a nappal elhasznált energiát.

Nyugodtan alszik a 40 tanulóból 38, nyugtalanul 2. Mindegyikük idejében lefekszik, egy sem éjszakázik. Nem engedik, sem a szülők, sem az internátusi felügyelő tanárok.

A bevallás szerint még itt sincsen teljes pihenés.

Nyugodtan alszik legalább 2—7 órát ...	17 tanuló =	%
» » » » » 8—9 » ...	23 »	= 57.5%

Eszerint megnyugtató az a tény, hogy a 8-9 órát alvó tanulók száma jelentékeny, mert több mint a tanulók fele. Míg a 7 órás vagy annál kevesebbet alvó tanulók száma alatta marad a normális mértéknek.

A leventeoktatás bevezetése óta ez az arány előnyösebbre változott. A tanulók tapasztalás szerint este 6 órakor kerülnek haza a délutáni gyakorlatból, enni kérnek és már vették is az ágyat, hogy a szükséges tisztálkodás után azonnal átadhassák magukat a jól megérdemelt pihenésnek. Alusznak is reggelig utána, mint a tej.

A tanulóifjúság munkaidejére és munka-beosztására vonatkozó vizsgálataink eredményeit, a következőkben orvosi vizsgálat eredményeivel állítjuk párhuzamba. Vizsgáljuk, helyes-e a tanulóifjúság jelenlegi munkarendje, megfelelő-e a ma törvényesen kiszabott munkamennyiség, lehet-e azt szaporítani, vagy ellenkezően éppen csökkenteni kell-e?

Vizsgálatainknál arra törekedtünk, hogy objektív megállapításokat végezzünk s munkánkból a szubjektív észleléseket a lehetőségig kikapcsoljuk. Ezért a 40 diákot az alábbi orvosi szempontok szerint vizsgáltuk meg:

1. magasság, testsúly, izomerő,
2. a fogazat, tüdő, szív egészségi állapota,
3. az idegrendszer állapota,
4. a vérsejtszámlálás eredményei.

1. A magasság és a testsúly ellenőrzésénél a diákokat két csoportra osztottuk: a) 12-13 évesek, b) 16-17 évesek csoportjára. A magasság és a testsúly megítélését egymáshoz arányosítva mutatjuk be, elfogadván azt az általános elvet, hogy a testsúlynak nagy átlagban el kell érnie a cm-ben mért magasság 100 cm fölötti részét. Így arányosnak vettük a magasságot a testsúllyal akkor, ha ez az arány 3 kg-nál nagyobb eltérést nem mutatott. Ezen az alapon

az a) csoportban	arányos volt 3 testalkat	=	15,0%
	aránytalan volt 17 testalkat	...	=	85,0%
a b) csoportban	aránytalan volt mind a 20 testalkat	=	100,0%

mivel a magasságot nem érte el testsúlyuk még a 3 kg eltérés leszámításával sem (a 100 cm-en felül).

Az izomerő mérése a következőket mutatta:

gyenge izomerejű volt	9 testalkat	=	22,5%
közepes	» » 20	»	=	50,0%
erős	» » 11	»	=	27,5%

2. A fogazat átnézésénél pontosan tartottuk magunkat a fogak romlási képéhez. Rossznak vettük a leletet, ha 2 fognál többet észleltünk szuvasnak. A tüdő vizsgálatánál csak a kifejezett csúcs és hylus körüli elváltozásokat vettük fel kórosnak, ahol az aktív betegségnek megállapítható nyomai voltak jelen. A szív megítélésénél a billentyűhibákra, valamint a kétségtelen labilis, ideges szív működési zavarokra voltunk tekintettel, ahol ritmus-zavarok is észlelhetők voltak. Ezen az alapon eredményeink a következők:

a fogazat jó volt	27,5%-nál
rossz volt	72,5%-nál
a tüdő jó volt	57,5%-nál
kifogásolható volt	43,5%-nál
a szív jó volt	75,0%-nál
kifogásolható volt	25,0%-nál

3. Az idegrendszer vizsgálatánál az ínreflexek működését vettük irányadónak, ellenben a diákok viselkedését, mozgékonyágát, szellemi nyilvánulásait az esetleges szubjektív megítélés veszélye miatt kikapcsoltuk. Ezen az alapon elindulva

az idegrendszer viselkedése jó volt 37,5 %-nál
 „ „ kifogásolható volt 62,5%.

4. A vérsejt-számlálásnál a piros vérsejtek számláltuk meg s eredményeink a következők voltak:

a piros vérsejtek száma mm ³ -ként 3—4 millió között volt	10 %-nál
a piros vérsejtek száma mm ³ -ként 4—4½ millió között volt	25 %-nál
a piros vérsejtek száma mm ³ -ként 4½—5 mill. között	42,5%-nál
a piros vérsejtek száma mm ³ -ként 5—6 mill. között	20 %-nál
a piros vérsejtek száma mm ³ -ként 6 mill. felül volt	2,5%-nál

A felsorolt vizsgálati adatokat elbírálva megállapíthatók a következő tények: Az 1. alatti adatok a fiúk fejlődési visszamaradását mutatják, testsúlyuk csak egészen kis százalékban éri el a meg-

kívánt mértéket. Az izomerő fejlődése már jobb eredményt mutat s ez bizonyít a tervszerű tornagyakorlatok következménye. A 2. alatt leírtak alapján a fogak állapota egészen rossznak mondható, míg a tüdők állapota már lényegesen jobb arányszámot ad a vártnál. (Ez támogatja azokat az észleléseket, hogy a tbc. helyett fokozatosan újabb népbetegségek betörésével kell számolnunk.) Nem mondható kifogástalannak a szívvizsgálati lelet sem, mert ebben a korban 25% kifogásolható szív magas arányszámot jelent. 3. Az idegrendszer 62,5%-ban mutat élénkebb reakciót. Ez a szám sem mondható ideálisnak, főképen ha tekintetbe vesszük, hogy vizsgálatunkat nem az iskolai év végén eszközöltük, amikor a diákok intenzívebb igénybevétele miatt ez a szám feltétlenül emelkednék. 4. A vörösvérsejtek kvantitatív vizsgálata elégtelen vörösvérsejtszámot mutat 77,5 %-nál, ha tekintetbe vesszük, hogy a vizsgálati anyag csupa fiatal szervezetből adódott, amelyekben a reakcióképességnek a legélénkebbnek kellene lennie s a vörösvérsejtek számának 5 millió felül kellene állnia minden egyes vizsgálati alanynál.

A tanulók származásukra nézve széles társadalmi réteg áttekintésére nyújtottak alapot. Ez kizárja az egyoldalúság veszedelmét.

Lakásuk és elhelyezésük normális, tehát betegségek különleges okául nem szerepelhet.

A higiénia követelményei szempontjából nincs kifogás. A szabályok megtartása a normális egészség ápolására alkalmas mértékben megvan.

Anyagi és környezetbeli adottságok nem akadályai sem a tanuláshoz, sem az egészség fenntartásához.

A lelki adottságok közepes mértéke a középiskolás tanulók átlagának (57,5%) nagy erőfeszítéséről tesz bizonyosságot, hogy a rá szabott követelményeknek megfelelően. A kisebb rész végzi könnyebben munkáját.

A munkabeosztás fejezete a munkamennyiség és a ráfordítandó munkaidő veszedelmesen megduzzadt arányairól ad gondolkodásba ejtő képet. Délelőtti napi 5-6 intenzív munkaóra, délután átlag napi 2 kötelező iskolai munkaóra, 3-4 órai otthoni írás, tanulás után még vasárnap délelőtti is valamilyen külön munka vár a középiskolás tanulóra. Ez a munkateher a fejlődő szervezetre súlyos következményekkel jár.

A szobában, zárt levegőben töltött nappali idő a tanulók javarésznél (75%) 9 óránál többre rúg, de 12,5 %-nál még 10 óránál is többre. Így az alvással, étkezéssel együtt napi 18-22 órát tölt zárthelyen a tanuló.

A legtöbb tanuló napi pihenő ideje 1-1½ óra.

A szabadban töltött idő napi 1 órára zsugorodik 50 %-nál, 134-től 2 órára 42,5 %-nál. Etekintetben a leventeoktatás heti 4-5 órás javulást hozott. Tehát lánzdását kell törnünk a leventeoktatás egészség-ápoló hivatásának további fenntartása mellett anny-

val is inkább, mert rendszeres testedzést csak a tanulók jelentéktelen kis hányadánál tapasztaltunk.

A testnövekedés és súlyarányok 92.5%-ban egészségtelen állapotot mutattak. Az izomerő állapota 72.5%-ban gyenge vagy közepes. A fogak 72.5%-ban rosszak. A tüdő még mindig kifogásolható 43.5%-nál, a szív 25%-nál, az idegrendszer 62.5%-nál, a vérsejtállomány 77.5%-nál. Ezek alapján az orvosi vélemény az átlagos testi kondíció veszedelmes állapotát kénytelen megállapítani.

Kétségtelen, hogy a középiskolás tanulók e súlyos átlagú diagnózisa sok tekintetben a világháború és az azt követő gazdasági háború számlájára is írható. De nem minden tekintetben. A környezet-tanulmány éppen azért terjeszkedett ki a tanulók származására, elhelyezésére, anyagi és szellemi adottságaira, hogy a feltűnőbb háborús válságok behatásaira is figyelemmel legyen, amennyiben ilyenek jelentkeznek. De ilyen különös következmények nem voltak észlelhetők. Természetes, hogy bizonyosság dolgában sokkal erősebb volna ez a megállapítás, ha a szülők egészségi állapota is tanulmányozható lett volna, az öröklés hatásainak számításba vételével. Ez azonban a megállapított tényeken mitsem változtatna. A kép a ma fennálló helyzet képe. A tény az, hogy ez a kép szomorú és sürgős beavatkozást igényel.

Kitartó munkát csak egészséges test, egészséges lélek végezhet. Ma a lélek egészségén van a hangsúly, bár el kell ismerni, hogy a szellemi túlterhelés sokat emlegetett rémének ellensúlyozásaként a testvédelem is fokozott gondban részesül. A heti 3-4 testnevelési óra tantervi szerepe mellett helyet kapott a leventeoktatás, amelynek egészségápoló szerepe minden kétségen felül áll. De testnevelő tanárok és anyagiak hiányában a testnevelési órák számának jelentékeny emelkedése egyelőre csak papíron maradó óhajlás. Intézetenként 1 testnevelő tanár nem tud 28-32 órát ellátni. Ezért elmondhatjuk, hogy a szellemi, lelki nevelés uralkodó vonalvezetése mellett ma még csak az első lépéseket tette meg tantervünk abban az irányban, hogy az egészségvédelem elfoglalhassa azt a helyet a nevelésben, amelyet ma nemzeti követelményként el kell foglalnia. A test és lélek normális egyensúlyának helyreállítását célozza tehát az a javaslatunk, hogy ezidőszertinti nevelő munkánkban célkitűzészerűen az ifjúság testi erősítésére jusson a hangsúly. Ez a mai, célkitűzésünkkel ellentétes álláspont átmenet legyen, csak addig fenntartandó ideiglenesség, amíg évek múlva újabb beható vizsgálatok az ifjúság testi, egészségbeli állapotát újabb fokozott szellemi erőfeszítésre alkalmasnak nem találják, illetőleg a helyes arány, az igazi harmónia a test és a lélek kiművelése között helyre nem állítható. A mai ifjúság végzetes választás előtt áll. Vagy elvégzi a rászabott munkamennyiséget és testileg leromlik, visszafejlődik, vagy

pedig közönyössé válik a követelményekkel szemben, mivel nem tudja azokat teljesíteni. Ez esetben pedig hiábavalók az ideális tantervek, szabályok és rendeletek, csak a tanárság egészségét, idegét pusztítja az eredménytelen harc és vívódás. De a magyar ifjúság javarésze nem ez utóbbi, hanem az előbbi lehetőséget választotta. Bizonyossága ennek a gyakorlati tanításban tapasztalt sok igyekezet, szorgalom; bizonyosságai a jelen értekezésben előtárt, a tanulók testi állapotának hanyatlását mutató adatok.

A tanulók mai életmódja, munkaterhe és munka-beosztása teljesen elégséges okot szolgáltat arra, hogy egészségük megtámadásának csiréit itt keressük. Ma már ott tartunk, hogy a tehetséges, jeles előmenetelű tanulók szülői is egyre többen szólalnak fel gyermekeik szellemi túlterhelése, az idegkimerültség okozta főfájások, az időleges munkaképtelenség, az elkedvetlenedés, csüggettség panaszával. Ez a panasz annál inkább figyelmet érdemel, mivel a védelmet elsősorban a szorgalmas és jóakarátú tanulók érdemlik meg. A munkamennyiség évről-évre szaporodott, a módszer egyre elevenebbé vált, a tanulók igénybevétele mind erősebben fokozódott. A munkaidő megnövekedésével a pihenésre, elsősorban testedzésre fordítható idő összezsugorodott. A tanulónak nem áll módjában ezen változtatni, mert nappali életmódját, munkakatevékenységét, időbeosztását tételes törvények, rendeletek szabják meg; iskolai tanterv, tanmenet, otthoni munkakényszer irányítják a beléjük gyökereztetett szorgalom és az esetleg meglévő becsvágy mellett. A napi 1-2 órai szabadidő, amely a tanuló rendelkezésére a nappalból megmarad, rendszeres egészséggondozásra nem elegendő. Tehát az egész iskolai szervezetnek, tanulmányi tervnek és munkarendnek van valami olyan célkitűzése és beállítottsága, amelylyel a gyermek szellemi képességeinek fejlesztésére, lelkitulajdonságainak céltudatos nevelésére teszi a hangsúlyt és ezzel nemcsak akadályává lesz a test párhuzamos erős gondozásának, hanem munkamennyiségével és időbeli korlátaival öntudatlanul és észrevétlenül aláássa a test fizikai fejlődésének lehetőségeit.

Javasoljuk tehát a tantervi munkamennyiség, az elvégzendő elméleti anyag okos, célszerű, de bátor kézzel végrehajtandó csökkentését, a túlterhelés megszüntetését.

A csökkentés mértékét a pedagógiai elvek mellett annak a szempontnak kell irányítania, hogy a megmaradó anyag a ma szükséges munkaidőnek éppen felerésze alatt legyen elvégezhető, ezáltal a mai munkaidő másik felét a test ápolására, edzésére lehetne fordítani.

Az egészségvédelem módjára nézve épp olyan tüzetes tantervet és utasítást kell készíteni, mint amilyen alapos terv és szabályzat a szellem kiművelését biztosítja.

A munkaidői délelőtt, *délután*, illetőleg munkanapok szerint arányosan és váltakozva kell megosztani a lelki és a testi nevelés között.

Vasárnap az egyetlen kötelező foglalkozás a délelőtti tartandó istentisztelet legyen. A gyermek vasárnapját egyébként sem délelőtt, sem délután semmi címen sem szabad lefoglalni. (Vallásos összejövetel, előkészítés, ének, cserkészösszejövetel, önképzőkör, Napsugárkör, tanyamunka stb.) Ez az egyetlen nap legyen Istené, a gyermeké, a családé és a pihenésé.

Köztudomású dolog, hogy a nyelvek tanítása a legnagyobb teherterhelés a gyermek munkájában. Tanítsunk sok nyelvet, minden szükséges nyelvet, elsősorban a körülöttünk lakó népek, a nemzetiségek nyelvét; tanítsunk latint is, görögöt is. Nyelvtanulásra azonban csak részszerint kötelezzük a tanulókat.

Ez a javaslat abból a tényből és megfontolásból fakad, hogy a mai nyelvtanítás célkitűzéseit csak a tanulók 10%-a éri el, t. i. a latin szövegnek olvasva megértését, a modern nyelvekben az írásbeli és beszédbeli jártasságot. Ennek következtében idő- és energiapazarlás a tanulók 100%-át 10%-os eredmény kedvéért a súlyos nyelvi teherpróbán, a magyar nyelven kívül 3 idegen nyelv tanulásátán átkényszeríteni. Azt jelenti továbbá a javaslat, hogy csak jelesrendű tanuló tanulhasson a magyaron kívül 3 idegen nyelvet, csak jórendű 2 nyelvet, az elégségesrendű azonban elégedjék meg 1 idegen nyelv tanulásával. Természetes, hogy az egész nyelvtanulási rendszerünk gyökeres átalakítását jelenti a javaslat. Természetes az is, hogy így egy-egy intézetben a

tanulóknak csak kis része lesz jelen egy-egy nyelvi órán. Ez a következmény anyagi áldozattal is jár, de annál bizonyosabb lesz az elért eredmény kiválósága.

A nemzeti tárgyak, továbbá a reáliák anyaga minden vonalon a lényegre egyszerűsítendő. Apró adatok sokasága helyett a fejlődésmenet, a tárgyi világkép és a logikum fő mozzanatai maradnak meg belőle. Ehhez kell az igazi pedagógiai érzék és a bátor kéz. Aki ezt elvégzi, azt nemzedékek áldják majd.

A testnevelés számottevő időt nyer. Levente-gyakorlatok, kirándulások, szertorna, testedzés, játék, sporttevékenységek változatos sokasága kapcsolódnak majd itt össze a nemzetnevelés, a világnézeti nevelés, a lelki edzés és a dalkultusz ma még bizonytalanul elhelyezett és egybeforrasztásra váró kérdéseivel.

Ez a testnevelő munka egy pihenő nappal, a vasárnapkal egyelőre túlsúlyba helyezi a test kultuszát és eléggé biztosítani látszik a mai veszedelemmel szemben a munkabíróképeség helyreállítását. Az elméleti munkaidő a rövidre fogott és helyesen elrendezett anyag átadásával biztosítja majd a ma is elérhető maximumot, sőt amíg egyfelől célszerűen kiaknázza a nyelvi tehetségeket, másfelől megsabadítja a többséget a nyelvek céltalan, később ügyis feledésbe hulló ballasztjától. Tanár és tanítvány megtalálja majd azt a lelki derűt és biztonságot, amelyet az idegrendszer állandó frissen tartása eredményez és amelynek birtokában a rövidített időhöz mért munkamennyiség elvégzésével fokozott munkateljesítmény áldott gyümölcsei teremhetnek meg.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

KI A SZOCIALISTA?

Feleletünk e kérdésre a következő. Mindenekelőtt jegyezzük meg, hogy a szavak az életben úgy adatnak-vétnak, mint a pénz, mint egységek, darabok, amelyeket béltartalmuk szempontjából nem sokat vizsgálunk. Elfogadjuk az ötpengős pénzdarabot, nem vizsgáljuk mennyi az ezüsttartalma. Éppúgy vagyunk a szavakkal. Azt mondom: X. pengő adót fizetek, mindenki tudja, mi az: „adó”, pedig a szó jóformán semmit sem mond, semmit a dolog lényegéről. Azt mondom: „egyetem”, mindenki megért, pedig a szó semmit sem mond, legkevésbé a dolog lényegéről. Azt mondom: „parlament”, mindenki megért, pedig ez a szó keveset fejez ki a lényegről. A szavakat készpénznek vesszük, nem vizsgáljuk azok tulajdonképpeni értelmét. „Verba valent usu” a szavaknak a használat adja meg az értéküket, mondja a latin közmondás. A minap a miniszterelnök egy estebéd alkalmával magyarázta asztaltársának, ki a szocialista. Egy estebéd persze nem éppen a

legalkalmasabb pillanat ilyen kérdés szabatos magyarázatára. De azért, mint tudós embernek a magyarázatát nem lehet ignorálni, ő azt mondja: „Ez a szó: szocialista nem jelent mást, mint a köznek, minden embernek egyformán a társadalmi és a szociális igazság jegyében való szolgálatát”. Sit venia verbo – bocsánat a kifejezésért! (Persze a „szocialistát” nem lehet megint a „szociális” szóval magyarázni). Mindenesetre a fogalom egy lényeges mozzanata ki van fejezve. Most már egy kissé tovább mehetünk.

A „szocialista” kifejezés mindenesetre Ennyit jelent: a szocializmus híve, a szocializmus tanának követője. De szocializmus sokféle van. Azért helyesen mondta a miniszterelnök, hogy „szociáldemokrata” és „szocialista” nem egyértelmű fogalom. Minden szociáldemokrata szocialista, de nem minden szocialista szociáldemokrata. A szociáldemokrácia kiinduló pontja az, hogy az általános politikai demokrácia csalfa, ha az nem a szociális és gazdasági viszonyok átalakításán épül fel. A szociáldemokrácián kívül azonban sok más

szociálistikus ideológia van. Ha pedig ezeknek az ideológiáknak lényegét keressük, abban találjuk, hogy a szocializmus a társadalom alapintézményeinek átalakulását követeli, a család, a magántulajdonjog, az örökösödési jog, a termelési eszközökre való jog teljes átalakítását, többnyire forradalom, részben pedig békés továbbfejlődés útján. Az említett alapintézmények a mai társadalomban többnyire az individualizmus jellegét viselik magukon; az individualizmus helyébe a szocialista a szocializmust követeli, a köznek primátusát a magánérdekekkel szemben. Ennek folyományaként követeli a szocializmus az állami funkciók jelentékeny kiterjesztését a termelésre, a forgalomra, a jövedelemeloszlásra, sőt részben a fogyasztás bizonyos nemeire. A szocialisták egy része nemzeti alapon áll, egy másik része nemzetközi alapon. A nemzetközi szocializmus Marx tanaiban találja kifejezését, a nemzeti szocializmus Lassalle tanaiban, akiről Bismarck egy parlamenti beszédében tréfásan megjegyezte, hogy ő egy nagy Németországról álmodik, de azt, vájjon a Hohenzollern, vagy a Lassalle dinasztiával a trónon, nem tudta Lassalle nagyértékű, szellemes társalgásából kivenni. Külön jellege van azután a francia szocializmusnak, amely lényegében Proudhonra megy vissza.

De a szocializmus fogalma és így a „szocialista” fogalma is a történeti fejlődés áramlatában él és így változik. A forradalmi szocializmus helyébe erősen térjük terjedni a szociálpolitika, a szociálreform eszméit. Semmi sem áll útjában annak, hogy a szociálpolitikus, a szociálreformer is szocialistának neveztesse, hiszen új szociális tanokat és felfogásokat hirdet és valósít meg, a szociális átalakulást észszerűen és kellő határok között szükségesnek tartja, szóval egészséges, az igazságnak és az elért magasabb gazdasági és értelmi kultúrának megfelelő állami és társadalmi intézményeket akar létesíteni. De meg kell különböztetni attól a szocialistától, aki a közvélemény szeme előtt lebeg és aki téveszméknek hódolva a társadalmat veszélyes irányba akarja terelni.

A szocializmus rendszerének keletkezése régiebb, mint a szociálpolitika, a szociálreform. Így a „szocialista” szót lefoglaltak azoknak a megjelölésére, akik a szocializmus tanát elfogadták és a közvélemény is azokat tekinti szocialistáknak, akik fantasztikus célkitűzéseknek hódolnak. A későbbben fejlődött észszerű szociálpolitika, vagy szociálreform hívei kerültek ezért a „szocialista” elnevezést, bár értelmileg ez rájuk is alkalmazható, ha csak a kifejezést és nem a hozzáfűzött gondolatot tekintjük.

Bár a „szocialista” elnevezést alkalmazhatjuk mindenkire, akár mérsékelt, vagy túlzó irányú legyen, aki a szociális haladást szolgálja, mégis célszerűbb a öiegszokott módon szocialistának nevezni azt, aki a szociálistikus rendszerek valamelyikének híve, ellenben a ma győzelmes szociálpolitika képviselőit szociálpolitikusoknak, vagy szociálreformereknek.

Földes Béla

A KORPORATÍV ÁLLAM SZERKEZETE

Sokak szemében a korporatív állam a korszerű magyar átalakulás legméltóbb példája. Kevesen vannak azonban, akik a „korporatív állam” kifejezést gyakorlati vonatkozásaiban megfelelően értékelni tudják. A következőkben ennek a gyakorlati értékelésnek tárgyi alapjait próbáljuk röviden, vázlatosan mindazok számára előtárni, akik a korporatív állam problémáival eddig részletesebben nem foglalkozhattak.

A korporatív rend az állami tekintély és az egyéni szabadság intézményes összeegyeztetése. A liberalizmus a tekintély, az államszocializmus a szabadság elvét

kapcsolta ki problémái köréből. A korporatív rend számára mind a tekintély, mind a szabadság egyformán fontos. De egyik sem önmagáért, hanem azért a harmóniáért, amelyben szabadság és tekintély mint külön-külön probléma megszűnik, feloldódik, egymást kiegészítő egységes fogalomává válik. Az intézményesített *rendben* mindegyiknek megvan a maga természetes helye, szerepe. A szabadság nem fejlődhetik túl a közösség rovására. A szervezett közösség, az állam, viszont intézményesen biztosítja a természetes építő erők szabad fejlődését.

A korporatív állam szerkezete lényegében hármas tagolódású: párt, államigazgatás, testületek. Az állam életében legnagyobb jelentőségű a politikai hatalom hordozója, a párt; az egyén életére nézve legközvetlenebb kihatású ügyek intézése viszont a testületek feladata. Államigazgatáson ebben a felosztásban mindazt az állami szervezetséget kell értenünk, amely a liberális államoknak is sajátja.

A testületek feladatköre kettős irányú: szociális és gazdasági. Szociális vonatkozásban a testületek feladata a munkás és munkaadó között előálló összes vitás ügyek: bérkérdés, munkaidőkérdés, szabadságolás stb., kollektív szerződések útján történő szabályozása. A gazdasági feladat: országos és helyi vonatkozású irányítás, szabályozás, rendezés. A szociális feladat lényege egy szóban: bérek; a gazdasági feladat lényege: árak. Munkáskamara vagy munkakamara – ez a kérdés voltaképpen a korporatív államban mint nagyfontosságú alapvető probléma elő sem állhat. A munkaadóknak és munkásoknak feltétlenül külön, önálló, egymástól független testületekkel kell rendelkezniük, ha a kollektív szerződéskötések alapelve a szerződési szabadság. Az árkérdés, a gazdasági irányítás viszont a munkaadók és munkások szervezeteinek legszorosabb intézményes együttműködésén kívül az illetékes állami szervekkel való együttműködést is igényli. A korporatív államban a munkást és munkaadót közösen érdeklő kérdések szabályozása egyedül a testületek feladata. A bérmegállapításba stb. sem az állam, sem semmiféle érdektelen fél bele nem szólhat. Ha az érdekeltek saját szervezeteik útján közvetlenül meg-egyezni nem tudnának, végső fokon a független bíróság speciális fóruma, a munkaügyi bíróság ítélettel dönt a vitás kérdésben.

Külön, önálló munkaadó- és munkásszervezetekre tehát minden hivatási ágban feltétlenül szükség van. De ugyanígy szükségesek a munkaadók és munkások képviselőit egybefogó gazdasági irányító testületek is. Az előbbieket, a munkaadók és munkások külön, önálló szervezeteit az olasz korporatív rendben szindikátusoknak, az utóbbiakat, a gazdasági irányítás országos csúcs-szerveit, korporációknak nevezik. A fontosabbak minden-estre a hivatási autonómia szervezetei: a szindikátusok. Hiszen a korporációk életrehívása az olasz fasizmus számára nem is volt égetően szükséges; a 22 korporáció csupán 1934 óta működik. A helyzet nagyjából ugyanez minden korporatív alapon berendezkedett államban. A munka és tőke külön, önálló, egységes hivatási testületeit Magyarországon is meg kell teremteni, ha a magyar újjászületést a korporatív rend eszközeivel akarjuk kibontakoztatni. Az állam és a társadalom szerves együttműködését biztosító többi hivatási berendezkedések, főként a korporatív gazdasági irányító testületek és a testületi alapon szervezett törvényhozás sorrendben és fontosságban később következnek.

Van azonban a korporatív államberendezkedésnek egy nagyon lényeges, figyelmen kívül nem hagyható elő-feltétele: a politikai egység intézményes biztosítása. A párt a testületi államban voltaképpen nem más, mint

az állam *politikai testülete*. Ez a testület áthatja, egységes szellemmel telíti az összes többi és az állami hivatalokat is. Enélkül a testület nélkül az államnak semmiféle biztosítéka nem volna arra nézve, hogy az autonóm hivatali szervezetek szabadságukat, függetlenségüket nem az osztályharc irányában való fejlődésre használják-e föl? Osztályharcról pedig a testületi, korporatív államban szó sem lehet. A korporatív állam életének alapja: *a munka mindenki számára nemzeti kötelesség; a munka és a termelés szervezetei egymást erősítik a nemzet hatalmának nagyfejlődésének szolgálatában.*

Vizy András

SVÉDORSZÁG SZOCIÁLIS VISZONYAI

A nagyhatalmak sorába tartozott nemzetek között Svédországban mutatkozik legkorábban a szociális gondolat térhódítása. Az akkor Finnországgal és Karéliával együtt 1 millió km² kiterjedésű birodalomban, amikor ott Vas Gusztáv király 1523-ban bevezeti a reformációt és kisajátítja az óriási egyházi birtokokat, a kormányzat elgondolásainak keresztülvitelére nagy vagyonforrások nyílnak meg. A püspökök az államegyház szerveivé válnak s rajtuk keresztül az állam irányítja az iskoláztatást, ugyancsak az teszi rá kezét a kolostorokban berendezett kórházakra, menhelyekre és szegénygondozókra. A szociális gondolat igazi diadala azonban *Gusztáv Adolf* király nevéhez fűződik, aki a svéd parlamentarizmus részére hódította el az elsőség pálmáját mind a négy társadalmi rend-nemesség, papság, polgárság és parasztság – egyforma képviseltetésével, a kormányzatban a különböző tárcáknak egymástól való elkülönítésével, a törvénykezésben pedig a felsőbbíróságok életbeléptetésével. Svédországnak ez a belső felemelkedése érthetővé teszi, hogy egész súlyával porondra lépett a harmincéves háborúban elbukással küzdő német protestáns tartományok támogatására. És itt a világ a szociális Svédországnak egy új, nemismert vívmányát ismerte meg: a katolikus liga szedett-vedett zsoldosadaival szemben, amelyek még a védelmükre bízott területeket is kifosztogatták, Gusztáv Adolf alatt felvonult a világ első *néphadsereget* amelyben egységesen felszerelt és vezényelt svéd polgárok és parasztok küzdöttek svéd nemesemberek vezetése és svéd papok lelki gondozása alatt.

Az utolsó másfél évszázadban Svédország – ha régi területének felére csökkent is – korszakalkotóvá lett az ipari felfedezések terén. Ezeknek hasznosítását kitűnő pénzpolitikája tette lehetővé. Az 1656-ban alapított *Svéd Birodalmi Bank* ugyanis a világ legrégibb ilyen állami intézménye. A feltalálások révén jelentős eltolódások álltak be a svéd társadalom rétegződésében is, úgyhogy az ötven évvel ezelőtt még túlnyomórészt agrárjellegű ország lakosságának ma már több mint a felét foglalkoztatja a gyáripár és a kereskedelem.

Már 1886-ban megalakult a nyomdászság kebelében az első munkás szakszervezet, 1899-ben pedig csúcsszervezet gyanánt az „*Általános Munkásszövetség*”, amely 1903-ban belépett a Nemzetközi Szakszervezetek Szövetségébe. 1939-ben 45 szakszervezetet egyesített magában 906.000 taggal. Néhány kisebb szakszervezet kívül áll a szövetségben 20.000 taggal és helyi adottságokra épít. Szakszervezeti alapon szervezkedett meg 1929-ben a „*Mezőgazdák Nemzeti Szövetsége*” is, amely amannak mintájára ugyancsak kollektív munkaszervezetekkel fogja össze tagjait; ezeknek száma 1939-ben 70.000 volt. 1931 óta külön szakszervezetbe tömörültek a hivatalnokok (köztük a kisebbrangú közalkalmazot-

tak is) „*Hivatalnokok Központi Szervezete*” néven. Ennek 1939-ben 51.000 tagja volt, néhány kisebb szakcsoport azonban a munkásszakszervezeti szövetség keretében külön működik. Ez a szakszervezeti mozgalom megindulása óta szorosban együttműködik a svéd szocialdemokrata párttal, amely 1889-ben alakult és kormányzatának mérsékelt, a szélsőségekkel élesen szembeálló irányzata különösen a világháború alatt, Branting miniszterelnöksége idején keltett közfigyelmet az ő- és újvilágban egyaránt. Svédország gazdasági élete persze ennek ellenére sem mentesült a sztrájkoktól és annak következményeitől. Így 1902-ben egy különösen erős sztrájk egységes szervezkedésre serkentette a svéd munkaadóknak addig még gyerekcipőben járó egyesülési törekvéseit. Ekkor alakul meg a *Svéd Munkaadók Szövetsége*. Ez jelenleg 38 ipari egyesülést foglal magában 5000 munkaadóval, akik 400.000 munkást foglalkoztatnak. A munkaviszonyokat már századunk eleje óta kollektív szerződések szabályozzák. Számuk az 1907 kezdő év végén 1971 volt, 11.241 munkaadó és 255.950 munkás között. Ez a szám 1937 végén 9585 kollektív szerződésre emelkedett 36.300 munkaadó és 910.836 munkás között. Ezeket a kollektív szerződéseket az 1912-ben alapított állami szerv, a Szociális Igazgatás („*Socialstyrelsen*”) tartja nyilván. A kollektív szerződések vitás kérdései a Munkügyi Bíróság elé tartoznak („*Arbetsdomstolen*”), amelynek hetestanácsában 2-2 munkaadó és munkás foglal helyet.

1914-ben megalakult a *Munkanélküliség Központi Bizottsága*. Javaslatára az állam vagy a törvényhatóságok által bizonyos segélyösszegek kerülnek megszavazásra és az egyes érdekelt helyeken működő bizottságok osztják szét azokat, megtoldva saját rendelkezési alapjukkal. Ez a segély nem viseli sem járandóság, sem folyamatosság jellegét, mert csakis előzetes engedély és annak igazolása után fizetik ki, ha a ráutalt egyén munkaképes, önhibáján kívül lett munkanélküli és a munkaközvetítőnél nem kapott állást. 1916 óta a munkanélküli segélyek fizetése mellett „fenntartott községi és közmunkák” elvégzését rendszeresítették munkanélküliek számára egységes munkatarifával. Olyan családfenntartók, akiknek lakhelyén magasabb munkabér érvényes, pótlékot kapnak.

Az 1931/33 évek voltak Svédország munkanélküliségének csúcspontjai. A fenntartott munkák során 1934-ben 48.000 munkanélkülit foglalkoztattak, 1938-ban már csak 5000 volt a számuk. Munkateljesítményük 6000 km útépités volt, azonkívül 14 repülőtér, 85 vidéki sportpálya stb. A munkanélküli tanoncokat részint átképzőtanfolyamokra irányítják, részint külön munkatáborokban foglalkoztatják őket, ahol ellátást is kapnak munkabérükből levont csekély megtérítés ellenében. Akik a munkatábor nem vállalják, kiesnek a segélyezés, vagy foglalkoztatás rendszeréből. Az 1931/33 évek tapasztalatai alapján a svéd országgyűlés a munkanélküliség hatályosabb megszüntetésének eszköze gyanánt életbeléptette a tartalékköltségvetést. Ez több évre szól és egyes tételei bármikor átutalhatók egy másik évre, hogy azonnali pénzműveletekkel, közmunkák megindításával vegyék elejét fenyegető munkanélküliségnek. 1934-ben törvénybeiktatták a munkanélküliségi biztosítást is, de teljesen végrehajtva még nincsen. Munkaközvetítőirodák először 1902-ben létesültek Hålsingborg és Göteborg városok részéről, 1915-ben állami támogatással minden tartományban megszervezik azokat, 1922-ben pedig 32 kikötővárosban a kereskedelmi tengerészet számára. 1934-ben törvény kötelez minden tartományt és tartományi tanácsban nem képviselt várost a munkaközvetítők megszervezésére. Ezek vezetésében

munkaadók és munkások egyforma arányban vesznek részt. Az elnököt mindkét rész érdekeinek figyelembevételével a tartományi tanács nevezi ki a „Socialstyret” hozzájárulásával. A munkaközvetítők működését a Munkanélküliség Állami Bizottsága („*Statens Arbetslöshetskommision*”) ellenőrzi. A munkaidő heti 48 óra, amelynek különböző kérdéseire nézve a Munkaügyi Tanács („*Arbetsradet*”) illetékes, a Biztosítási Tanács pedig a munkás biztosítását illető kérdésekben.

A munkás védelmére vonatkozó intézkedések nemcsak Gusztáv Adolf korában, hanem utána is – így 1720-ban újabb szabályozás kapcsán – először az ország ércbányászatában foglalkoztatott tömegeket érintették. Az első ilyen modern törvény 1881-ből való, követi 1889-ben a balesetbiztosítási törvény az iparfelügyelőségek egyidejű megszervezésével. 1909-ben már megjelent a tilalom nőknek bizonyos iparágakban való éjjeli foglalkoztatására nézve, amit 1912-ben a gyermekek munkájának tilalmával egészítettek ki. 1919-ben iktatták törvénybe az erdei munkások megfelelő lakhelyiségekben való elhelyezését, továbbá a 8 órás munkanapot mind a gyáriparban, mind a kereskedelmi hajókon. A munkaidővel kapcsolatos kérdések legfőbb döntőszerve a Munkaügyi Tanács („*Arbetsradet*”). 1922-ben törvény rendezte a kereskedelmi tengerészek szerződési feltételeinek egységesítését, 1936-ban pedig a mezőgazdasági munkaidő szabályozását; ez utóbbi az évszakok szerint 41, 46 és 54 órás munkahetet rendszeresít, az állatállomány őrzésére nézve pedig legfeljebb napi 9 órát, illetve kéthetenként 108 órát. 1938-ban vezették be a munkásokat és egyéb alkalmazottakat megillető évi 2 heti fizetéses szabadságot, 1939-ben pedig az üzletek napi 8 órai üzemidejét.

A gyermekvédelem terén Svédország kezdeményező szerepe ugyancsak Gusztáv Adolf korára nyúlik vissza, aki már 1624-ben elrendelte azok elkülönítését a többi gondozott szegénytől és külön menhelyeket tartatott fenn számukra. 1842-ben pedig már életbe lépett a kötelező és ingyenes iskoláztatás. Az első modern gyermekvédelmi törvény 1902-ben jelent meg, de a svéd gyermekvédelem jelenlegi rendszerét az 1924-iki törvényben és annak 1934 és 1936 évi novelláiban fektették le. Lényeges intézkedése, hogy a *szociális védelem* mellett (szüleiknél lakó és nélküli 16 éven aluliak, betegség folytán védelemre szoruló 16 éven felüliek és szüleiktől elhanyagoltak számára) bevezeti a *megelőző nevelés* rendszerét beteges erkölcsű, vagy hajlamú fiatalokúakra nézve. Ezek részben megelőző nevelési intézetekbe („*Skyddshem*”), részben ú. n. börtön-iskolába kerülnek. Ha egy gyermek nevelése érdekében szükségessé válik, hogy nevelőszülők, vagy gyám gondjaira bizzák, e tekintetben az *Országos Gyermekvédelmi Bizottság* határoz. A törvény szerint a keresetét elhanyagoló szülő munkára is kényszeríthető gyermeke érdekében. Már

1917-ben törvényt hoztak továbbá arra, hogy a házasságon kívül született gyermek, amennyiben atyja előzőleg házassági ígéretet tett az anyjának, jogosult az atya nevére és hagyatékára. Az állam az ilyen gyermek mellé 18 éves koráig gyámot nevez ki. 1937-ben rendeletileg életbeléptették a gyermeknek megszületése előtti gondozását. E célból a leendő anya köteles az előírt terhességi időponttól kezdve hatósági orvosi ellenőrzésre járni és 300 koronáig terjedő terhességi segélyre is jogosult. A gyermekek egyébként ingyenes és kötelező fogkezelést kapnak a számos fogpoliklinikán, amelyeket kiegészít a Svéd Vöröskereszt (fennáll 1864 óta) nagyszerű kórházi szervezete. Észak-Svédország elhagyott, gyéren lakott területein vöröskeresztes, orvosi rendelőnek berendezet repülőgépeken végzik a beteglátogatást és súlyosabb esetekben a betegszállítást. 1919-ben a nemibetegségek elleni törvény kimondja az ingyenes gyógykezelést a községek és városok költségére, egyben a kezelés előírásaihoz való pontos alkalmazkodást, karhatalommal való kórházi beszállítás terhe alatt, végül a prostitúció eltörlését.

Ide tartozik még az 1836-ban megalakult *prohibíciós mozgalom*, amelynek egy évtized múlva már 100.000 tagja volt, majd az 1879-ben Göteborgban megszerveződő ú. n. Templárius-rend kivívja a törvényhozás támogatását. 1922-ben népszavazásra bocsátották a prohibíció kérdését s annak hívei jutottak többségbe. Eredmény volt, hogy a szeszfogyasztás csak hivatalos engedély birtokában levő egyéneknek van megengedve, akik egyedárusító üzemekben legfeljebb havi 4 literig terjedő mennyiséget vásárolhatnak – iszákosság hírében álló személyek azonban nem. Erre, úgyszintén a vendéglátó üzemek italkiszolgálására az *Állami Ellenőrző Tanács* ügyel fel.

A biztosítások közül 1916 óta kötelező a balesetbiztosítás (akár az állami biztosítóintézetnél, akár magánbiztosítónál). A betegbiztosítás minden község saját betegbiztosítójánál történik, amelyek 1931 óta létesültek. 1913 óta törvényileg az ú. n. „*nemzeti biztosítás*” lépett életbe; ez úgyszólván az egész 18-65 év közötti keresőképes lakosságot járulékfizetésre kötelezi. Munkaképтелenség, vagy a 67. életév elérése esetén azután mindenki megkapja az ú. n. nemzeti nyugellátást. Ennek összege 1938-ban 153 millió korona volt. Külön nyugdíjpénztára van a kereskedelmi tengerészeknek, állami felügyelet alatt.

Az összes szociális szervek legfőbb felügyelete a *szociális minisztérium*. A szociális munka és támogatás egységes nyilvántartása és a segélyhalmozás elkerülése végett, 1936-ban törvényt hoztak, hogy minden város és község bármi címen támogatott egyéneinek összes viszonyait és élvezett segélyeit tartalmazó szociális nyilvántartó jegyzéket köteles vezetni.

Szende Zoltán

S Z O C I Á L I S T U D Ó S Í T Ó

Az iparügyi miniszter nyilatkozata a gyárgondozás megszervezéséről és a Néphivatal ügyében

Az iparügyi miniszter november 20-án részletesen nyilatkozott az interpellációk során a gyárgondozás ügyének most folyó megszervezéséről. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a gyárgondozónői intézménnyel a minisztérium a legjobb tapasztalatokat szerezte és ezért elhatározta, hogy az Országos Szociálpolitikai Intézet támogatásával a gyárgondozónők számát szaporítani és képzésüket előmozdítani kívánja. Az iparnál közbenjárt abban az irányban, hogy az Országos Szociálpolitikai Intézet két éves tanfolyamainak hallgatói a nyári időben tapasztalatokat szerezhessenek céljából a gyáraknál nyerjenek elhelyezést. Mielőtt a gyárgondozónő kiképzését azert nem tartja a most tanácsosnak, mert tapasztalatokat is kell szerezni abban a tekintetben, hogy azokat hogyan alkalmazhatják legjobban a gyakorlati életben.

A Néphivatalra vonatkozóan tudja a miniszter, hogy ez a széleskörű tanácsadás a munkásság ügyes-bajos dolgainak intézésében mennyire helyesen és áldásosan működik közre. Ezért azt is elhatározta, hogy a Munka-közvetítő Hivatal székházában az Országos Szociálpolitikai Intézet bevonásával napvédő irodát állít fel.

A miniszternek mindkét irányú kijelentését a Ház élénk helyesléssel vette tudomásul.

A szociális gondozás Németországban

A múltévi téli segélyakció gyűjtése Németországban 602 millió márkát eredményezett. Ennek a tekintélyes összegnek több mint a felét, 311 millió márkát, a szociális gondozás nemzeti szocialista szervezetének fejlesztésére fordították. Ez a szervezet 8 és félmillió tagot számlál. A tagok önkéntesen vállalt havi hozzájárulásaikkal a téli segélyből kapott összegnél nem kisebb mértékben növelik a szociális gondozás nemzeti szocialista munkájának anyagi teljesíthetőségét.

A szociális gondozás nemzeti szocialista szervezetének legfőbb gondja a gyermekvédelem. Ez évben 100 millió márkát fordít új napközi otthonok létesítésére és a meglévők kibővítésére. A nemzeti szocializmus uralomra-jutása előtt a napközi otthonok száma a német birodalomban 8000 volt, 1940-ig 25.000-re emelkedett és 1941-ben el kell érnie a 30.000-et. Az egységes irányelvek szerint megszervezett napközi otthonok az utóbbi években a gyermekbetegségek és a ragályos betegségek elleni küzdelem hatalmas fegyverének bizonyultak. A napközi otthonok a legmodernebb megelőző gyógymódok, az egészséges élet és a célszerűen irányított gyermektáplálás fészkei. Ez évben a napközi otthonokban rendszeresen gondozott gyermekek száma elérte az egymilliót.

A szervezet külön szakosztálya foglalkozik az „anya és gyermeke” problémáival. Ez a szakosztály az anya- és csecsemővédelem orvosi szervezeteinek munkáját egészíti ki. Módot nyújt különösen a szegénysorsban élő anyáknak, szoptatóknak és gyermekeknek gyümölcs, főzelék és egyéb táplálóanyagok beszerzésére és sok esetben juttat ágyat, bölcsőt, babakelengyét a rászorulóknak. Ott, ahol az anya- és csecsemővédelem orvosi szervezete nem működik, a szociális gondozás nemzeti szocialista szervezete állít fel anya- és csecsemővédő hivatalt. 34.000 ilyen hivatal működik Németországban az állam és a párt rokonfoglalkozású szervezeteivel szoros együttműködésben. Ezek a rokonfoglalkozású szervezetek: a birodalmi élelmiszerügyi szervezet, a nemzeti szocialista nők szervezete, a nemzeti szocialista kórházellátás, a kötelező női munkaszolgálat, a munkafront keretében szervezett gyárgondozónők stb.

A háború a szociális gondozás feladatait jelentősen megnövelte. A hadba vonult férfiakat a munkahelyeken

százegzerszámra nők pótolják és így különösen a falvakban tömegesen kellett napközi otthonokat szervezni, hogy a mezei munkát végző asszonyok gyermekei ellátatlanok ne maradjanak. Tízmillió márkát irányzott elő a szociális gondozás nemzeti szocialista szervezete gyenge testalkatú nők üdülőhelyi ellátásának biztosítására. 25 millió márkát állt rendelkezésre ez évben gyermeknyaraltatási célokra. A szervezet erőiesen résztvesz a különböző népbetegségek elleni harcban. Különösképpen figyelemreméltó a német anyák egészségügyi és gazdasági képzésére irányuló munkája. Ezt a munkát külön szakosztály tízmillió márkát kitevő költségvetési keret felhasználásával végzi. Az anyák öt-hat hetes tanfolyamain háztartásvezetés, egészségügy, gyermekvédelem, anyaggazdálkodás stb. tárgykörökben folyik a képzés, jelentős haszonnal, különösen az önállósítási politika propagálása szempontjából.

Többmilliót fordít a szervezet alkalmazottai: gondozónők, óvónők, felügyelők stb. képzésére, hogy feladatainak ellátására szakszerűen képzett, kiváló minőségű emberanyag álljon rendelkezésre. A nemzeti szocialista pártnak ez a szociális gondozói tevékenysége végeredményben mindazt a hiányt akarja pótolni, amely az anya-, csecsemő- és gyermekvédelem terén anyagi hiánya miatt, tudatlanságból vagy hanyagságból bárhol jelentkezhetik. A szervezet tisztviselői és alkalmazottai túlnyomóan a nemzeti szocialista női szervezetekből kerülnek ki és kis hányad leszámításával önkéntes munkát végeznek. Így a rendelkezésre álló összegek csaknem teljes egészükben szociális és nemzetvédelmi rendeltetésüknek megfelelő felhasználást nyernek.

A háború tartamára termelésüket felfüggesztett üzemek pénzügyi támogatása Németországban

Az 1940 február hó 23-iki törvény értelmében a háború tartamára termelésüket felfüggesztett üzemek pénzügyi támogatásban részesülnek. A közgazdasági minisztérium által kibocsátott végrehajtási utasítás értelmében támogatást nem nyerhetnek: 1. azok a vállalatok, amelyek eleget a háború bevégeztével haladéktalanul újra megindíthatnak; 2. azok az üzemek, amelyeknek fenntartása ellenkezik az általános nemzetgazdasági érdekekkel; 3. a kisipar és kiskereskedelem körébe tartozó azok az üzemek, amelyek a négyéves terv értelmében, mint életképteleneket, fokozatosan meg kell szüntetni.

Az akció lebonyolításához szükséges anyagi eszközöket az ipari üzemekre kivetett külön adó biztosítja. Az erre a célra szolgáló adókulcsot az egyes termelői kategóriák fizetőképességének figyelembevételével a rendszeren fizetett adó százalékarányában állapítják meg. A pénzügyi támogatást kérő üzemeknek igazolniuk kell: a) hogy a munkát a háborús viszonyok következtében valóban beszüntették, b) hogy csupán az újra való üzembehelyezéshez szükséges tőkét igényelik, c) hogy mielőtt segítségért folyamodtak, önerejükben minden lehetőt megtettek.

Az igényelhető összegek megállapításának alapjául a következő kiadási tételek szerepelhetnek:

1. épületek, gépek és szerszámok karbantartásának és javításának költségei;
2. a nélkülözhetetlenül szükséges fűtési és világítási költségek;
3. az üzem karbantartását és felügyeletét ellátó személyzet fizetése és a velük kapcsolatos szociális terhek;
4. a szabadságolt alkalmazottaknak járó nyugdíjak vagy egyéb illetmények;
5. a helyiségek vagy bérelt területek bérösszegei, ha a bérlet fenntartása igazoltan szükséges;
6. nélkülözhetetlenül szükséges gépekért vagy más ingóságokért járó bérösszegek;

7. termelési hitelekért járó kamatok, ha számottevő összeget tesznek ki;

8. az üzem gazdasági értékével arányban álló biztosítási díjak;

9. termelési és üzemeltetési szabadalmak és jogszabványok költségei;

10. társulati illetékek.

Az ipari termelés helyzete Olaszországban

A legújabb rendelkezésre bocsátott adatok szerint az olasz nagyipar kerekén 150.000 üzemből több mint 3 millió 750 ezer munkást és tisztviselőt foglalkoztat. A kisiparral foglalkozók száma egymillió. Az iparba befektetett tőke meghaladja a 120 milliárd lírát. Nagyban és egészben az olasz dolgozók egyharmada érdekelt közvetlenül vagy közvetve az ipari munkában. A 250 munkánál többet foglalkoztató üzemek összesen mintegy másfélmillió embernek nyújtanak munkát. A kis-, közép- és nagyüzemek megoszlása tehát elég arányos. Ami a területi eloszlást illeti: az ipari üzemek 43%-a Észak-Olaszországban, 27%-a Közép-Itáliában, 30%-a pedig Délben és a szigeteken települt. 1922-1939 között a bányák termelése 35%-kal, a nehéziparé 21%-kal, a gépgyártásé 35%-kal, a vegyi iparé 33%-kal növekedett. A műtrágyagyártás az utolsó tíz évben megnégyszereződött. Ez tette lehetővé a mezőgazdasági termelés nagymértékű felfokozását, a búzacsata világszerte ismert sikereit. A textilipar évi termelése 300.000 tonna. Az elektromos energia-termelés az 1929 évi tízmilliárd kilowattóról tíz év alatt 18 milliárd kilowattóra emelkedett. Az acélttermelés mennyisége eléri az évi 9 millió tonnát. Az ipari termékek az olasz kivitel egészének 80%-át teszik ki.

Az olasz országos

mezőgazdasági munkásszövetség évi jelentése

Az olasz mezőgazdasági munkások országos szövetsége a XVIII. fasiszta év eredményeiről rövid összefoglalásban a következőket jelentette:

A szövetségbe iratkozott tagok száma 3,898.766; a múlt évvel szemben 320.434 a többlet. A szövetség 262 kollektív szerződést kötött. Ezek közül 18 országos érvényű. A munkaközvetítés vidéki hivatalainak száma az utolsó évben megkészszerződött és ma már meghaladja a nyolcezeret. A munkához juttatottak száma több mint hétmillió. A szociális gondozás jótéteményeiben különösen az idős munkásokat – aratókat, rizsföldgyomlálók stb. – részesítette a szövetség. A vándorló munkások számára 548 munkáselszállásoló és étkezőhelyet szervezett. 628 napközi otthonban 27.785 gyermek ellátásáról gondoskodott. A tűző nap ellen való védekezést és általában a munkásegészségügyet 400.000 szalmakalap, 20.000 színszűrő szemüveg, 1500 elsősegélynyújtási ládika és 7000 csomag gyógyszer szétosztásával mozdította elő. 3579 tanfolyamán 42.512 munkás kapott szakmai képzést. A helyi szakcsoportok (szindikátusok) székházai számára a szövetség 5500 rádiót szerzett be. A munkások mezőgazdasági szakismereteit hetenként négy rádióelőadásban és összesen 1546 filmelőadásban gazdagította. Végül – de nem utolsó helyen – a munkásvédelmi törvények és rendelkezések betartásának ellenőrzése, a szociális biztosítás különböző ágainak továbbfejlesztése és termelési versenyek rendezése terén kifejtett eredményes munkájára mutat rá az országos mezőgazdasági munkásszövetség jelentése.

A házassági kölcsönök Olaszországban

A házassági kölcsönök visszafizetését – havi százalékos, kamatmentes részletekben – a házasság megkötésétől számított hatodik hónapban kell megkezdeni. Ha pedig igazolva van, hogy a feleség az ötödik hónapban a házasság megkötése után már teherben volt, a kölcsön visszafizetése csak a 18. hónapban kezdődik. Minden gyermek születése egy évvel elhalasztja a kölcsön visszafizetését. Az első gyermek születése nem vonja maga után ezt a halasztást abban az esetben, ha a törlesztés csak a 18. hónapban kezdődött.

A kölcsönök összezszerűsége tekintetében a következő adatok állanak rendelkezésre: 1937 július x-től, vagyis a házassági kölcsön intézményének életbeléptetésétől kezdődően 1940 március 31-ig bezárólag az illetékes kerületi szervezetek összesen 142.527 kölcsönt utaltak ki a munkásoknak 233 millió líra összértékben. Ezeknek a népszaporodás szempontjából igen értékesnek bizonyult kölcsönöknek az intézményét tudvalevően az 1937 augusztus 21-i törvényerejű rendelet teremtette meg. Ezt a rendeletet azután az 1939 január 3-i törvény módosította. A kölcsönnyújtás előfeltétele, hogy a férj olasz állampolgár legyen, egyik házastárs se legyen idősebb a házasság megkötésekor 28 évesnél és együttes jövedelmük ne haladja meg az évi 12.000 lírát. Nem vehetik igénybe a kölcsönt olyanok, akik akár az államtól, akár más közületektől vagy magánvállalattól családalapítási ajándékban vagy jutalomban részesülnek. A folyó év első öt hónapjában a nyújtott kölcsönök száma 25.921-re emelkedett, összesen 40 millió 973 ezer líra értékben. Ezek a számok az előző év megfelelő időpontjához viszonyítottan lényeges emelkedést mutatnak.

A kölcsönben részesültek között az egyes foglalkozási ágak a következő arányban szerepelnek: 1940 januártól májusig bezárólag terjedő időben az iparban és kereskedelemben alkalmazott munkások összesen 13.352 kölcsönt vettek fel, 23 millió százezer líra értékben, a mezőgazdasági munkások 11.288 kölcsönt kb. 15 és félmillió líra értékben. A fennmaradó 1281 kölcsön 2 és félmillió líra értékben az egyéb foglalkozású munkások között oszlik meg. A kölcsönök átlagértéke 1600 líra volt.

A háborús nyereségek megadóztatása Olaszországban

Nemrég történt meg az 1940 évi július hó i-ik 813. számú törvény kihirdetése. Ez rendkívüli adóval sújt minden külön hasznot vagy jövedelmet, ha az a hadi állapot következtében keletkezett. Mentés az adótól az évi 12.000 lírát meg nem haladó összjövedelem, továbbá az a rendkívüli háborús jövedelem is, amely a rendes évi jövedelmet nem többel, mint 6000 lírával haladja meg.

Ezekről a kivételektől eltekintve a rendkívüli adó a háborús jövedelem százalékában kifejezve a következőképpen alakul:

A rendkívüli haszon 10%-a, ha ez a haszon nem haladja meg a rendes – békejövedelem – egyötödét, 25%-át ha az egyötödét meghaladja, de a háromötödnek alatta marad, 40%, ha meghaladja a háromötödöt is, de legfeljebb egyenlő a teljes békejövedelemmel és végül 60% az ezt meghaladó rendkívüli haszon esetén. A rendkívüli adó százaléka felére csökken, ha az összjövedelem nem haladja meg az évi 50.000 lírát és háromnegyedére csökken, ha 50.000 líránál több ugyan, de nem haladja meg az évi 100.000 lírát.

A termelést szabályozó bizottságok szervezete Spanyolországban

A f. évi május 3-iki törvény alapján Spanyolországban újjászervezték 3 termelést szabályozó bizottságokat. A mezőgazdasági és az ipari és kereskedelmi minisztériumoknak alárendelt termelést szabályozó bizottságok, albizottságok, szakmai csoportok, alosztályok stb. a következő összeállításban alakulnak meg:

- a) a kormány által kinevezett elnök,
- b) a Tradicionálisra Spanyol Falanx országos parancsnokságának javaslatára a kormány által kinevezett titkár,
- c) a minisztérium által delegált miniszteri szakértők,
- d) a Falanx országos parancsnokságának egy képviselője,
- e) a szindikátusok országos központjának javaslatára a Falanx országos parancsnoksága által az érdekelt szindikátusok tagjai közül kiválasztott megbízottak. A szindikátusok országos központja ezeknek a megbízottaknak visszahívását is javasolhatja.

Hírek a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalról

A nemzetközi intézmények életnyilvánulásairól az utóbbi időkben vajmi keveset hallottunk, ami az adott körülmények között eléggé érthető: a fegyveres döntés óráiban nincs mód és alkalom, hogy a népek közötti együttműködés biztosítására létesült gépezet ki-kihagyó lüktetésére figyeljünk, különösen, ha e gépezet bizonyos tekintetben már elavultnak is tetszik. Hogy az előző világháború nyomában sarjadt békeintézményekből mi és hogyan marad fenn, az majd épp a jelen mérkőzés végső kimenetelén múlik. Annyi azonban minden kétségen felül áll, hogy a mind szorosabbá váló nemzetközi kapcsolatok nem nélkülözhetnek bizonyos állandó szerveket, melyek sorában például a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal feltétlenül elismeréseméltó helyet vívott ki magának. Ha szereplését illeték is kritikával, azt sohasem fogták rá, hogy *felesleges*. S amennyire ma meg lehet ítélni a dolgot, valószínű, hogy a háború befejeztével inkább lesz két ilyen intézmény, mint egy sem. S hogy egy lesz-e vagy kettő, az attól függ, milyen lesz az Atlanti-óceán két partja között a viszony.

Ami egyébként a fentnevezett genfi szervezetnek pillanatnyi helyzetét illeti, érdekesnek tartjuk alább közölni a Carnegie-alapítványból fenntartott *Geneva Research Centre* egyik híret, amelyet a főleg amerikai közönségnek szánt tájékoztató lapjának (*Information Bulletin*) októberi számában találtunk.

„A Nemzetek Szövetsége titkárságához és egyéb adminisztratív szerveihez hasonlóan, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal is korlátozta tevékenységét, tekintettel a pénzügyi bizottság által megszabott és jóváhagyott költségvetési keretre. Egyelőre nem foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy a Konferenciát, az igazgatótanácsot vagy a Munkaügyi Szervezetnek valamely más alkotmányos testületét összehívják. Nincs kizárva azonban, hogy egyik vagy másik szakjelleggel bíró bizottság összehívására majd lehetőség nyílik. Annak mindenesetre nincs semmi akadálya, hogy szükség esetén a tagállamok levelezés útján hozzanak meg valamely határozatot az általános irányítást illetőleg.

A Hivatal 1940 évi költségvetését legutóbb három és egynegyed millió svájci frankban állapították meg, amely összeg 50%-kal marad alatta az előző évi hitelnek. A Hivatal székhelyének változatlanul Genfben való tartása mellett a tisztviselőknek mintegy 30 főnyi csoportját ideiglenesen Montrealba (Kanada) helyezték át. Ennek az összetétele szerint inkább technikai jellegű csoportnak főleg az lesz a feladata, hogy a nyugati félgömb népeinek álljon rendelkezésére, mivel a tengerentúllal való összeköttetés ezidőszereint meglehetősen nehézé vált. Körülbelül azonos számú tisztviselő maradt Genfben. Genf továbbra is központjául szolgál az adatgyűjtésnek és bizonyos mértékben a levelezésnek.

Ezenkívül néhány a Hivatalba beosztott nemzeti tisztviselőt a saját országaikba küldtek szét, akik azonban továbbra is Montreal, illetve Genf számára teljesítenek szolgálatot. Mindkét helyen ugyanis a kutató és tájékoztató tevékenység épűgy folyik, mint azelőtt.

A *kiadói tevékenység* szintén nem szakadt meg. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet szociális évkönyve augusztusban hagyta el a sajtót s ugyancsak rendszeresen jelenik meg a Hivatal havi folyóirata, a Nemzetközi Munkaügyi Szemle is. A nyár folyamán különálló tanulmányok jelentek meg a minimális munkabékekről, a külkereskedelemnek a foglalkoztatottságra és a bérekre gyakorolt hatásáról, valamint a családfenntartási és megélhetési költségek tanulmányozásának módszereiről. Az 1940 évi munkaügyi statisztikai évkönyv és egy, a háború áldozatainak ellátásáról szóló tanulmány megjelenés előtt áll, más kiadványok pedig előkészületben vannak.”

A nemzetgazdaság újjáépítése Franciaországban

Ha ideiglenes és bizonyos fokig kísérleti jellegű is a francia gazdaság újjáépítését tárgyaló törvény, mégis alapvető fontosságú különösen azért, mert az alapját akarja lerakni annak az újjászervezésnek, amelyet az

ország jelenlegi súlyos helyzete elkerülhetlenül megkövetel. Ennek az új törvénynek a rendelkezései kétfélek: negatívok, amelyek elhárítani hivatottak a kormány újjáépítési programjának útjában álló akadályokat, és pozitívok, amelyek az újjárendezés elvégzésére rendelt szerveket hozzák létre. Ilyen akadályoknak tekintendők elsősorban a nagy konfederációk, amelyek egyrészt a munkásokat, másrészt a munkaadókat szervezték egységbe és amelyeknek a tevékenysége az egész országra kiterjedt, tehát a kormány rendeletével egyszerre eltörölhetők. Ezek között a konfederációk között legfontosabbak voltak az Általános munkásszövetség – Confédération générale du travail (C. G. T.) és a Vállalkozók központi szervezete (C. G. P. F.). A munkások és vállalkozók hivatásrendi szervezetei ellenben akkor is tovább működhetnek, ha szintén országos jellegűek, amilyenek például a vas- és fémmunkások és bányászok szervezete egyrésztől, a vasgyárosok és bányatulajdonosok és vállalkozók szövetsége másrésztől. Nem tűnik ki a törvényből, hogy sujhatók-e joghátrányokkal a monopolisztikus konzorciumok vagy nem, és ha igen, mi módon. Minden esetben fenntartja azonban a munkások és munkaadók helyi szervezeteit, amelyek csak akkor oszthatók fel, ha működésük károsnak bizonyulna. Általában azt lehet tehát mondani, hogy a kormány feloszlatja a nagy és befolyásos munkás- és munkaadói szövetségeket és életben hagyja a többi, feltéve, hogy ellenkezés nélkül szervezhetők be az új politikai rendszer kereteibe.

Ennek az új politikának végrehajtó szerveit a törvény az úgynevezett szervezési bizottságokat állítja fel, amelyeknek az egyes ipari ágazatok szükségleteihez mérten kell keletkezniök. Ezeknek a bizottságoknak a tagjait a munkaügyi és termelési miniszter nevezi ki az egyes iparágak képviselőinek javaslatára. Hogy az ipar mely ágában van szükség ezekre a bizottságokra, azt az egyes szakminiszterek döntenek el, így például a munkaügyi miniszter, ha az ipar, a pénzügyminiszter, ha a bankügy, a közlekedési miniszter, ha a szállítás problémáiról van szó stb. Az illetékes miniszter ezenkívül minden bizottsághoz külön kormánybiztost nevez ki, akinek feladata az összeköttetés fenntartása a miniszter és a bizottság között.

A bizottság határozatait a miniszter hagyja jóvá. A bizottság feladatainak a törvény elsősorban a következőket jelöli meg: A rendelkezésre álló termelési eszközök megállapítása és nyilvántartása, a nyersanyagok elosztásának megszervezése, az árucserre felügyelete és az áralakulás ellenőrzése. Ezen túlmenően az egyes üzemek működése a fogyasztók érdekében, vagy a termelés tökéletesítésének céljából irányítható. A bizottságok végül megtorló intézkedések alkalmazását javasolhatják a makacs vagy feladatuknak meg nem felelő vállalkozók ellen. Az ilyen megtorló intézkedések végső fokon az illető üzem működésének ideiglenes vagy végleges betiltásából állhatnak. A törvény átmeneti, ideiglenes jellegét mutatja az a tény, hogy a bizottságokban a munkások jelenleg egyáltalán nincsenek képviselve.

A munkaidő szabályozása Franciaországban

A vichyi kormánynak a munkaidő kérdését szabályozó, nemrég megjelent rendelete nem állapítja meg egységesen és általános érvénnyel a munkaidő leghosszabb megengedett időtartamát az egész országra és minden foglalkozási ágra vonatkozóan. A kormány szükségesnek tartotta a munkaidő szabályozásakor lehetőleg rugalmas és az újjáépítés nagy válságaival küzdő francia iparnak nagyobb mozgási szabadságot biztosító módon eljárni. Az új rendelet felhatalmazza a kerületi főnököket, hogy a munkaidőt az egyes tartományok helyi körülményeihez alkalmazkodva korlátozzák a különböző iparágakban. Tekintettel kell eközben lenniök azokra a nagy különbségekre, amelyek jelenleg a munkapiac helyzetét és körülményeit az egyes tartományokban és iparágakban jellemzik és a munkaidő korlátozása közben azt a szempontot kell követniök, hogy a rendelkezésre álló munkaalalmak a munkások minél nagyobb számának nyújtsanak megél-

hetési lehetőséget. Ezen a szociálpolitikai szemponton kívül természetesen figyelembe kell venni még más tényezőket is, amilyenek például a technikai lehetőségek, a vállalatok rentabilitásának fenntartása stb. Ennek a rendelkezésnek az alkalmazása lényegében a munkafelügyelők feladata, akiknek javaslatára kell a kerületi (tartományi) főnököknek rendelkezéseiket kibocsátani. Ezeket a rendelkezéseket egyébként a munkaügyi minisztérium módosíthatja.

Hogy mennyire mások és mások a körülmények az egyes vidékek szerint, bizonyítja az a tény, hogy a meg nem szállt Franciaország igen nagyszámú iparágában fűtő- és nyersanyaghiány miatt a heti munkórák számát 25-30-ra kellett leszállítani, míg a megmaradt néhány szénbányában a munkát az elérhető legnagyobb mértékben fokozni kellett, hogy a meg nem szállott országrész fűtőanyagszükségletét legalább részben biztosítani lehessen. Ezekben a bányákban a földalatti munka heti óraszámát 52-re, az egyéb munkáét pedig heti 54-re emelték. Ezek a rendelkezések elvben a megszállott részre is vonatkoznak, alkalmazásuk azonban a megszálló hatóságoktól függ.

A túlórákért járó külön munkabér Franciaországban

Franciaországban a munkaidő vidékek és az egyes iparágak szerint előreláthatólag igen különböző lesz, a túlórákért fizetendő külön bér kérdését azonban a kormány egységesen szabályozta. A háború alatt, amikor a túlórás a nemzetvédelemmel kapcsolatos ipari ágazatokban mondhatni szabályossá vált, a túlórákért kifizetett külön bérekre 40%-os adót vetettek ki, amivel azt akarták megakadályozni, hogy a munkabérek kivételes magasságot érhessenek el, ez ugyanis ellentétben állt volna a kormánynak a fizetéseknek és az árucikkek árának rögzítésére irányuló politikájával. Most azonban, miután a túlórák intézménye megint ritkasággá vált, ezt az adót eltö-

rölték. A munkás teljes egészében megkapja mind a rendes, mind pedig a rendkívüli munkájának az ellenértékét. A munkaadónak kötelessége azonban a túlórákért kifizetett összegek 20%-át újonnan létesített szociális alapba befizetni. Ez az alap bizonyos vidékek vagy ipari ágak rászoruló munkásainak szociális megsegítését hivatott szolgálni.

A munkaidő szabályozása Nagybritanniában

A kormány ennek az évnek a májusában eltörölt minden olyan szerződéses megállapodást, amely a túlórák számát szabályozta, vagyis életbeléptette a korlátlan munkaidőt. A munkaügyi minisztérium most augusztus 1-től kezdődően a régi munkaidőt szándékozott ismét visszaállítani, erről a tervéről azonban lemondott és a munkaidő leghosszabb tartamát heti 60 órában állapította meg.

A háborús károk megtérítése Finnországban

A megcsontított Finnország egyik legsúlyosabb problémája a magánszemélyek háborús kárának megtérítése. Ezeknek a károknak az összege a számítások szerint 200 és 400 millió dollár között van. Egy tárgyalás alatt levő törvénytervezet értelmében az állam a magánosoknak teljesen megtérítené a 200 dollárt meg nem haladó károkat, a nagyobb károkat ellenben csak részben, és pedig felfelé csökkenő arányban. Így például az 1000 és 1500 dollár között levő kárösszeg 80%-át, az egymilliósnak azonban már csak az 5%-át fogja az állam megtéríteni. A kártérítés címén kifizethető összeg maximuma 20.000 dollár. Kézpénzben csak 150 dollárig kerül a kártérítés megállapított összege kifizetésre, a többit csak ötéves törlesztésű kötvények formájában kapja kézhez az igényjogosult. A törvénytervezet a közvéleményben igen erős ellenzéssel találkozott, úgyhogy megszavazása legalább is kétséges.

KÖNYVSZEMLE

A legkisebb munkabérek megállapító rendelkezések gyűjteménye. A munkaidő és a fizetéses szabadság szabályai. A m. kir. iparügyi minisztérium kiadványai. 1. szám. Budapest, 1940.

A csaknem félezer oldalas kötet a felületes szemléld előtt egyszerűen csak jogszabályok gyűjteménye, amelynek célja az iparügyi miniszter előszava szerint is elsősorban az, hogy az intézkedések által érintett munkásoknak és vállalatoknak hiteles és részletes tájékoztatásul szolgáljon s egyúttal az ellenőrzésre hivatott hatóságoknak és a bíróságoknak tevékenységét megkönnyítse. Van azonban a könyv kiadásának egyéb célja is, miként azt ugyancsak az előszóból olvashatjuk s ez az, hogy a kormánynak az ipari munkásság irányában az utolsó öt évben valóra váltott törekvéseiről beszámoljon.

A szociálpolitikus számára kincsesár ez a kötet, amely nemcsak a magyar ipari munkásvédelmi törvényhozás eddig leggazdagabb öt évének termését tartalmazza, hanem összefüggően, a fejlődés sorrendjében állítja elénk annak elvi felfogásában és irányzatában végbement korszakalkotó változást.

A magyar törvényhozás a munkásvédelmi kezdeményezések tekintetében egyes területeken számos európai államot megelőzött. Nézzük csak az 1884 évi ipartörvény munkásvédelmi intézkedéseit, gondoljunk arra, hogy mi már 1891-ben megvalósítottuk az ipari munkások kötelező betegségi biztosítását, amikor a legtöbb helyen a kérdés ilyen megoldásához még hozzá sem fogtak. Idézhetnénk szociális törvényhozásunknak még számos alko-

tását, annak a szociális törekvések iránt tanúskodó megértéséről. A baj azonban az, hogy a kezdeményezéseknek a szükségletek módosulásához, szaporodásához alkalmazkodó továbbépítése vagy egészen elmaradt, vagy nagyon későn történt meg, ami nemzeti társadalmunknak fejlődése és megerősödése szempontjából helyre pótolhatatlan károkat okozott.

Egyik német tudós a modern szociálpolitikát első korszakában úgy jellemzi, hogy az nem jelentett új vezető elvet a gazdasági életben, hanem csak a szociális értelmű korlátozások minimumát állította be a kapitalista munkakergőgazdálkodás keretébe, egyébként pedig semleges, Vörös Kereszt-ként állott a tőke és a munka egymással szembenálló csoportjai mögött, hogyha valamelyiket bárné, annak segítségére siessen.

A munkásvédelmi törvényhozás tevékenységét a gazdasági liberalizmus uralmának ideje alatt mindenütt befolyásolta az érvényben lévő elv, amely szerint a gazdasági életnek megvannak a maga immanens törvényei. Ezekbe való beavatkozás a gazdasági erők szabad tevékenységének eredményeként várt harmónia kialakulását veszélyezteti. Epp ezért abban az időben túlnyomórészt csak olyan munkásvédelmi intézmények valósulhattak meg, amelyek különösebb beavatkozást nem jelentettek a gazdasági életbe. Ha ennek a kornak munkásvédelmi törvényhozását nézzük, abban e szempont feltétlen érvényesülése a szembetűnő.

A munkát árának tekintették és ennek ára: a munkabér, a munkapiacon a kereslet és kínálat viszonya szerint alakult; komolyabb figyelem nélkül a munkás és családja-

nak szükségleteire. A munkásvédelmi törvényhozás kibontakozását az a felfogás is akadályozta, hogy a fejlettebb munkásvédelemmel bíró államok a nemzetközi gazdasági versenyben a nagyobb szociális terhek következtében kevésbé versenyképesek, mint a csekélyebb értékű munkásvédelmi berendezkedéssel bíró államok. Ennek az akadálnak megszüntetése érdekében propagálták az eszme hívei a munkásvédelemnek nemzetközi alapon való megszervezését.

A békeszerződéseknek a munka nemzetközi szervezéséről szóló XIII-ik fejezete, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet megalkotásával elhárította az aggodalmakat és tevékenységével a munkásvédelmi törekvések addig nem látott mértékben váltak valósággá. A békeszerződés XIII-ik fejezete megállapítja a nemzetközi munkásvédelemben követendő fontosabb elveket. Ezek közül különösen kettőnek új korszakot teremtő jelentősége van a munkásvédelemben. Az egyik megállapítja, hogy a munka nem tekinthető csupán árunak, vagy kereskedelmi cikknek, a másik pedig kimondja, hogy a munkások mindenütt a számukra tisztességes életszínvonalat biztosító munkabérral díjazandók.

Ez a két elvi kinyilatkoztatás egészen új utat nyitott a munkásvédelemnek. A gazdasági életnek majdnem teljes öncélusággá való fajulása helyett annak közösségi céljai jutnak előtérbe. A nemzetközi munkaügyi konferenciák egymásután készítik a nemzetközi egyezménytervezeteket és ajánlásokat s a törvényhozások a mulasztásokat gyors ütemben igyekeznek pótolni. A munka áruként való minősítése egyre szűkebb körre korlátozódik és annál jobban előtérbe jut az azt szolgáltató munkás az ő emberi mivoltával, a maga emberi szükségleteivel. Az emberi munkaróval való rablógazdálkodás nagyjában megszűnik s belőle óvott, becsült nemzetgazdasági érték vált és ezt nemcsak konzerválni, de fejleszteni, tökéletesíteni is kell.

Csaknem valamennyi európai államban érvényesül a felfogás, hogy a munka társadalmi kötelesség és ugyanakkor intézményesen igyekeznek biztosítani azt, hogy e társadalmi kötelesség a lehető legnagyobb eredményekkel teljesíthessék. Ennek eléréséhez a munkás gazdasági és szociális igényei mellett erkölcsi és szellemi igényeinek kielégítése is elmaradhatatlan és egymásután valósítják meg a törvényhozások az erre hivatott intézkedéseket.

Magyarországon a Trianon által okozott sebek enyhítése s a szükségessé vált belső újjárendezés elvégzése annyi erőt kötött le, hogy a fennálló szükségletek által olyan nagyon kívánt munkásvédelmi reformok megvalósítása az első években csak igen lassan mutatkozott. De meg kell mondani: az érdekelt kapitalista körök olyan ellenállást

tanúsítottak és olyan akadályokat támasztottak, hogy azok leküzdése csak erőteljes állampolitikai irányváltotással vált lehetővé. Ez az irányváltotás mindössze öt-hat éves és innen kezdődik a magyar nemzeti társadalomra olyan életbevágó jelentőségű munkásvédelmi törvények sorozata. Az előttünk lévő hatalmas kötet azt mutatja, hogy a magyar munkás a magyar nemzeti társadalom egyik legfontosabb tényezője lett; sorsának alakulása döntő hatású a nemzet életének alakulására.

Az első számottevő lépést a 6.600/1935. M. E. számú rendelet tette meg, a munkaidőnek és a legkisebb munkabéreknek egyes iparágakban való megállapítására adott felhatalmazással. Ezt követte az 52.000/1935. K. M. rendelet, a legkisebb munkabéreknek egyes iparágakban való megállapítására hivatott munkabérmegállapító bizottságok felállításával és munkájuk szabályozásával. Majd az 1937: XXI. t.-c. és az ezt végrehajtó rendeletek az addig szerzett tanulságok alapján most már újból szabályozták a minimális munkabér megállapításának módját, azontúl pedig a munkásokat és az alkalmazottakat megillető évi fizetési szabadság kérdését. Egymásután következnek a munkaidőt az egyes iparokban, az ipar sajátos szempontjainak mérlegelésével szabályozó rendelkezések, majd a továbbiakban az egyes iparokban és a bányászatban megállapított és érvényben lévő munkabértarifákat találjuk meg.

A minimális munkabérek megállapítása révén a magyar ipari munkás létszínvonala ugrásszerűen javult. Az alacsonyabb munkabérkategóriákhoz tartozó munkások számaránya lényegesen megcsökkent, míg a magasabbakhoz tartozóké emelkedett. Ezt a tényt egész határozottan mutatja az Országos Társadalombiztosító Intézet tagjainak napibérosztály szerint való tagozódása. A létszínvonal emeléséhez lényegesen hozzájárult a munkások számára a gyermekevelési pótlékot megállapító törvény életbe léptetése.

Természetes, hogy minden kívánalmat, minden problémát e rövid öt év alatt teljesíteni, megoldani nem lehetett, de kifejezetten látjuk a kormányzat nemzetépítő munkájának fokozatos, erőteljes előrehaladását. Nem szabad azt hinni, hogy ez az előrehaladás zavartalan és könnyű. Az érdekelték közül még sokan úgy vélik, elébe állhatnak az idő sodrának. Ezek folytonos akadémikuskodásával, gáncsvetésével kell küzdeni azoknak, akik ennek a munkának súlyos terhét magukra vállalták és viszik. Az előttünk lévő vastag kötet dokumentum. Mindenki láthatja belőle, hogy a magyar földön új élet kezdődött.

Hilscher Rezső

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődf-Harrach Béla dr.

9098Ó, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

Nyomatott a könyvnyomtatás 500-ik évében

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

R. FODOR ÁRPÁD J. dr., az Orsz. Szociálpolitikai Intézet főkönyvtárosa * NOSZLOPI LÁSZLÓ dr., egyetemi m. tanár, a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának vezetője * ZEMPLÉNY IMRE dr., a Salgótarjáni Kőszénbánya R. T. bányafőorvosa * SOMOGYI GYULA dr., iskolaorvos * Soos TAMÁS, középiskolai tanár * Prof. FÖLDES BÉLA dr., v. b. 1.1., ny. miniszter, a Magyar Szociálpolitikai Társaság elnöke * VIZY ANDRÁS dr., Zala vármegye szociális tanácsadója * SZENDE ZOLTÁN dr., közgáza * ÖSTÖR ANDRÁS dr., kir. közjegyzőhelyettes * HILSCHER REZSŐ dr., egyetemi m. tanár * KOCH ERNŐ, közgazda.

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN, HAT ÍVBEN

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Telefon: 139-753
BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7 Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

*

Előfizetési díj egy évre 6.- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek
közhatóságnak évi 20.- P. Egyes szám ára 50 fillér.*

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. e. 10-12-ig.